

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะประเด็นพฤติกรรมความเชื่อของประชาชนทั้งในเขตเทศบาลนครขอนแก่นและนอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่องสังข์ศิลป์ชัย หรือชื่อสั้น ๆ ว่า “สินไซ” และในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “สินไซ” แทนคำว่า “สังข์ศิลป์ชัย” เพราะสื่อความเข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ สำหรับเครื่องมือที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาสู่ผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ๒ อย่าง ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม โดยที่ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเกี่ยวกับความเชื่อเอาไว้ ๕ กรอบ ได้แก่ ๑) พฤติกรรมความเชื่อเรื่องและผลของกรรม ๒) พฤติกรรมความเชื่อเรื่องนรก ๓) พฤติกรรมความเชื่อเรื่องสวรรค์ ๔) พฤติกรรมความเชื่อเรื่องบุญ ๕) พฤติกรรมความเชื่อเรื่องบาป โดยมีผลการศึกษาวิจัยดังนี้

๔.๑ ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

สำหรับประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย มีประเด็นที่ควรนำเสนอเป็นลำดับตามความสำคัญ ดังนี้

๔.๑.๑ ผู้แต่ง

สังข์ศิลป์ชัยถือว่าเป็นวรรณกรรมเอกของภาคอีสานฉบับหนึ่ง ที่ปรากฏนามผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน นั่นคือท้าวปางคำ เจ้านครผู้ปกครองหนองบัวลำภู (เดิมหนองบัวลุ่มภู) ซึ่งผิดไปจากวรรณกรรมส่วนใหญ่ของภาคอีสานที่มักจะไม่ปรากฏนามผู้ประพันธ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้แต่ง เมื่อพิจารณาเอกสารหลักฐานทั้งหมดแล้ว มีความเห็นว่า ท้าวปางคำเป็นผู้แต่งสังข์ศิลป์ชัย ดังความที่ปรากฏในตอนเริ่มเรื่องว่า เมื่อนั้น ปางคำกุม กะนิงขมมัทธมาก เห็นอุ้งญาณยอดแก้ว เทียวใช้ชาติพระองค์ จึงได้คดแต่งตั้ง แป้นเป็ไท เอ็งขูลิเชิญดวง ข่อยยานยามแก่น ° ในขณะ ที่ศิลา วีระวงศ์^๒ มีข้อสันนิษฐานสนับสนุนว่า ท้าวปางคำมีชีวิตอยู่ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชและเป็นเชื้อ

° มั่น จงเรียน, สังข์ศิลป์ชัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, มปป), หน้า ๑.

^๒ กัญญา บุรีรัตน์, “สังข์ศิลป์ชัย : การวิเคราะห์วิจารณ์เชิงประวัติ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓.

พระวงศ์ ซึ่งไปครองเมืองหนองบัวลำภู และได้ไปคล้องช้างที่จำปาศักดิ์ ลักลอบได้เสียกับนางเกาหลีสาวเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ อีกข้อสันนิษฐานหนึ่งกล่าวว่า ท้าวปางคำคือท้าวต่อนคำ พระราชบิดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เหตุที่ ศิลา วีระวงศ์ สันนิษฐานว่า ท้าวปางคำมีชีวิตอยู่ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนั้น เพราะปีที่ท้าวปางคำไปคล้องช้างนั้น (จ.ศ.๑๐๐๐ หรือ พ.ศ.๒๑๘๑) อยู่ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (จ.ศ.๙๙๘/๑๐๕๓ หรือ พ.ศ.๒๑๗๙-๒๒๓๙) ซึ่งในพงศาวดารระบุว่าตรงกับปี จ.ศ. ๑๐๐๐-๑๐๕๘ หรือ พ.ศ. ๒๑๘๑-๒๒๓๙ อีกข้อสันนิษฐานหนึ่งของ ศิลา วีระวงศ์ กล่าวว่า ท้าวปางคำคือพระเจ้าต่อนคำ พระราชบิดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช โดยให้เหตุผลว่าสมัยของพระเจ้าต่อนคำกับสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา (ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๗๓-๒๑๙๘)

ในขณะที่ คำจัน ประคิด^๑ มีความคิดเห็นที่ต่างออกไปในเชิงประวัติศาสตร์ของเมืองหนองบัวลำภูว่า ผู้แต่งชื่อ ปางคำนั้น โดยชาดิกำเนิดแล้วเป็นชาวเมืองหนองบัวลำภู แต่ได้เดินทางไปคล้องช้างที่เมืองจำปาศักดิ์ และลักลอบได้เสียกับนางเกาหลีสาวเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ เหตุที่คำจัน ประคิด สันนิษฐานว่าผู้แต่งชื่อ ปางคำ นั้น เพราะมีความเชื่อว่าเจ้าปางคำ ชื่อที่ปรากฏในเรื่องสังข์ศิลป์ชัยนั้นเป็นคนเดียวกันกับเจ้าปางคำเจ้านครหนองบัวลำภู ที่ได้ครองเมืองจำปาศักดิ์

ประเด็นเดียวกันนี้ จิตร ภูมิศักดิ์^๒ มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับ คำจัน ประคิด ว่าผู้แต่งชื่อเจ้าปางคำ เจ้าเมืองหนองบัวลำภู (ปัจจุบันคือจังหวัดหนองบัวลำภู) การที่จิตร ภูมิศักดิ์ สันนิษฐานเช่นนี้อาศัยข้อความตามพงศาวดาร เมืองนครจำปาศักดิ์ในประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๓ ดังข้อความว่า ต่อมาในศักราชได้ ๑๐๐๓ ปีมะเส็ง ตรีศก เจ้าปางคำ บ้านหนองบัวลำภู เดินช้างพลายพังหมอกวญพร้อมด้วยท้าวเพี้ยไพร่พล ขกลมมาเที่ยวโพนแขก คล้องช้างตามอรัญชาวป่าประเทศ ก็ถึงเขตแดนนครกาลจำปานาคบุรีศรี หยุดพักในนครได้หลายวัน เจ้าปางคำเห็นนางงามมีสิริรูปอันงาม เจ้าปางคำพุดจาลักลอบรักร่วมสังวาสด้วย นางงามมีครรภ์แล้ว เจ้าปางคำพร้อมด้วยท้าวเพี้ยไพร่พลช้างต่อหมอกวญยกกลับไปบ้านหนองบัวลำภู...

ในความคิดของ จิตร ภูมิศักดิ์ นครกาลจำปานาคบุรีศรี คือนครจำปาศักดิ์ นั่นเอง เพื่อให้เห็นความชัดเจนมากขึ้น จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ยกข้อความตอนต้นจากเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ประกอบข้อสันนิษฐานที่ว่า เจ้าปางคำเป็นผู้แต่งสังข์ศิลป์ชัย ดังความว่า เมื่อนั้น ปางคำคุ่ม คะนิงทมมัทธมา เห็นสูง ยานยอดแก้ว เทียวใช้ชาติพระองค์...ฯลฯ^๓

^๑ อ้างแล้ว, กัญญา บุรีรัตน์, “สังข์ศิลป์ชัย : การวิเคราะห์วิจารณ์เชิงประวัติ”, หน้า ๓๓.

^๒ จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยามไทยลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกมล, ๒๕๒๔), หน้า ๕๑๒.

^๓ อ้างแล้ว, มั่น จงเรียน, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า ๑.

จากรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปความได้ว่า ผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ได้แก่ ท้าวปางคำ และคำว่า ปางคำ ไม่ใช่ชื่อปรากฏ ชื่อปราสาท ชื่อกษัตริย์ ชื่อสมุหนาม หรือแม้แต่สรรพนามบุรุษที่ ๓ เพราะคำว่า คะนิง สื่อความหมายได้ว่าหมายถึงการคิดถึง หรือการรำพึงคิดถึง ซึ่งเป็นความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์อย่างแน่นอน จึงยืนยันว่าท้าวปางคำเป็นผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

๔.๑.๒ ยุคสมัยที่แต่ง

เนื่องจากการวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย เป็นวรรณกรรมที่อาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองอยู่ด้วย เพราะมีการกล่าวถึงระบบปกครองที่เรียกว่า พญาธิปไตย หมายถึงการปกครองที่ให้ความสำคัญกับราษฎรเป็นอย่างมาก ถึงกับเปรียบการปกครองแบบพญาธิปไตยเหมือนต้นไม้ และเปรียบราษฎรเหมือนรากแก้วของต้นไม้ หากต้องการให้ต้นไม้ยืนต้นอยู่ได้นาน รากแก้วของต้นไม้ก็ต้องสมบูรณ์ด้วย เมื่อเรื่องสังข์ศิลป์ชัยมีเนื้อหาในลักษณะแนะนำหรือสั่งสอนชนชั้นปกครองอยู่ด้วย บง สุวรรณวงศ์^๑ จึงให้ข้อสันนิษฐานว่าสังข์ศิลป์ชัยแต่งเมื่อหลายร้อยปีก่อนสมัยสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุ้ม เหตุที่มีข้อสันนิษฐานดังกล่าว เพราะเชื่อว่า ปางคำ มิใช่ชื่อผู้แต่ง เนื่องจากสมัยที่มีการแต่งสังข์ศิลป์ชัยนั้น เป็นสมัยเผด็จการหรือมีการปกครองระบอบราชาธิปไตย ประชาชนไม่มีสิทธิ์แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ในเนื้อเรื่องสังข์ศิลป์ชัยมีบทสั่งสอนกษัตริย์พาดพิงไปถึงเรื่องการเมืองการปกครอง ผู้แต่งจึงมีกล่าบบอกชื่อตน ดังเหตุผลว่า ในสมัยก่อน เวลาแต่งเรื่อง “สินชัย” การปกครองเป็นไปตามระบอบราชาธิปไตย คือระบอบพระเจ็ดกาน ประชาชนไม่มีสิทธิประชาธิปไตย หนังสือที่แต่งขึ้นในสมัยนี้มีบอกชื่อผู้แต่งจกเรื่อง โดยเฉพาะ “สินชัย” ซึ่งเป็นเรื่องการเมืองตั้งแต่ต้นตลอดปลาย คำหนดิเตือนต่อผู้ด้นยัน สั่งสอนบันดาพวกอะทัมที่ครองอำนาจปกครองบ้านเมืองนั้นแล้ว ผู้แต่งบ่ห่อนว่าจะบอกชื่อให้ราชภัยมาถึงตน

ในส่วน จารุบุตร เรื่องสุวรรณ^๒ ได้เสนอความเห็นว่าเป็นเรื่องแต่งขึ้นก่อนปี พ.ศ.๒๐๙๐ อันเป็นปีที่พระโพธิสารราชเจ้ามีพระราชอาญาให้เลิกถือผีดำ ผีฟ้า ให้ทำลายหอ โสง กว้าน ที่ประกอบการเล่นผี สังข์ศิลป์ชัยจึงน่าจะแต่งระหว่างปี พ.ศ.๒๐๔๓-๒๐๙๐ ในสมัยพระเจ้าวิสุทธราช เพราะเรื่องสังข์ศิลป์ชัยปรากฏความเชื่อเรื่องผีดำอยู่หลายตอน เช่น ในบทที่ ๓ สุบินบัน ได้แก่ตอนที่พระยาสุทธราชทรงฝันร้าย ก็ได้ทำพิธีเช่นสรวงผีดำ ความว่า เป็นเพื่อค้าควนเข้ม ไซโทสทันทองค์

^๑ บง สุวรรณวงศ์, “วิจารณ์โดยสังเขปและปวักกานสังข์สินชัย”, อ้างใน กัญญา บุรีรัตน์, “สังข์ศิลป์ชัย : การวิเคราะห์วิจารณ์เชิงประวัติ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๘๕.

^๒ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, “คำนิยม”, ใน สังข์ศิลป์ชัย, ปรวรด โดย ปรีชา พิณทอง, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๖-๗.

ท่านลือ ตูจักวางควายคุณ คู่ฮามเฮียงฆ่า แนวหายฮ้อน ยาญีวญ้านห้วง นื่องพีพุ่น ปุ่นโกส่เกี้ยว
แขน^๑

เหตุผลที่ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ ตั้งข้อสันนิษฐานว่าแต่งก่อนปี พ.ศ. ๒๐๓๐ อันเป็นปีที่
พระโพธิสารราชเจ้ามีพระราชอาญาให้เลิกถือผีต่าง ๆ นั้น เพราะมีความเชื่อว่าเมื่อพระโพธิสารราช
เจ้าให้ประชาชนเลิกถือผี ประชาชนก็เลิกถือผีทันทีตามพระราชอาญา และที่บอกว่าแต่งในสมัย
พระเจ้าวิสุทธาราชนั้น เพราะพระเจ้าวิสุทธาราชครองราชย์ก่อนพระโพธิสารราช ในสมัยพระเจ้าวิสุทธาราช
ยังมีการนับถือผีอยู่ และในเนื้อเรื่องสังข์ศิลป์ชัยก็มีความเชื่อเรื่องการถือผีดังกล่าว จารุบุตร
เรื่องสุวรรณ จึงสรุปจากคติความเชื่อที่ปรากฏนั่นเอง ส่วนรัช ปลูกโหมทก^๒ สันนิษฐานว่า สังข์ศิลป์
ชัยแต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช โดยให้เหตุผลว่า “เรื่องสินไชประพันธ์ในสมัยพระเจ้า
สุริยวงศาธรรมิกราช พ.ศ. ๒๑๓๖ – ๒๒๔๑ ซึ่งถือว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมล้านช้าง นอกจากนี้
รัช ปลูกโหมทก ได้ศึกษาเรื่องกาละเกดแล้วพบว่า ในเรื่องกาละเกดมีบทพรรณนาบางตอนที่มี
เนื้อหาและรูปแบบคล้ายกับเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

จากตัวอย่างดังกล่าว แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า สังข์ศิลป์กับกาละเกดมีความคล้ายคลึง
กัน ในตอนท้ายเรื่องกาละเกดจะบอกไว้ว่าใครเป็นคนแต่ง และแต่งในรัชกาลใด ดังข้อความว่า
สมเด็จพระเจ้ากาละเกดคำกลอน ในกรุงศรีสัตนาคนหุตแต่ปฐมกาลเกล้า องค์สมเด็จพระเจ้าเชียงทอง
ครองนั่ง ศักราชได้พันหนึ่งฮ้อยตนเจ้าให้จ้อจำ นั้นท่อน

ปีศักราช (จุลศักราช) ที่แต่งคือ ๑๑๐๐ ตรงกับ พ.ศ. ๒๒๘๑ รัชสมัยของพระเจ้ามหาบุญ
ไชยเชษฐาธิราช (สิริบุญสาร) พ.ศ. ๒๑๕-พ.ศ. ๒๓๒๓ ซึ่งเป็นยุคสมัยหลังสมัยพระเจ้าสุริยวงศา
ธรรมิกราชเพียงเล็กน้อย อาศัยจากการเทียบเคียงศักราช และเทียบเคียงลักษณะกลอนสัมผัสเล่นคำ
เล่นอักษรดังกล่าว ทำให้ รัช ปลูกโหมทก ตั้งข้อสันนิษฐานว่า สังข์ศิลป์ชัยแต่งในสมัยพระเจ้าสุริ
ยวงศาธรรมิกราช ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของ จารุวรรณ ธรรมวัตร^๓ มีข้อ
สันนิษฐานว่า สังข์ศิลป์ชัยแต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช สมมติฐานแนวนี้นี้พิจารณาจาก
สภาพสังคมและเศรษฐกิจในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย กับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในเหตุการณ์ทาง
ประวัติศาสตร์ลาวสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เช่น ฉากในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย คือ ฉากของนคร
เป็งจาลและนครจำปา ที่มีบรรยากาศคล้ายสภาพนครเวียงจันทน์ ยุคที่มีความรุ่งเรืองทางศาสนาและ

^๑ ปรีชา พินทอง, สังข์ศิลป์ชัย, (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๑๒, และ มั่น จง
เรียน, สังข์ศิลป์ชัย, หน้า ๕.

^๒ อ้างแล้ว, รัช ปลูกโหมทก, วรรณกรรมท้องถิ่น, หน้า ๑๖๘.

^๓ จารุวรรณ ธรรมวัตร, แลลอดพงสาวดารลาว, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๒๕), หน้า ๑๒๓.

เศรษฐกิจ ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชเป็นเมืองท่าค้าขายทางเรือชาวต่างชาติต่างศาสนา มาค้าขาย มีตลาดใหญ่ผู้คนซื้อขายกันคึกคัก มีพระราชวังใหญ่โต ตั้งอยู่กลางเมือง มีวัดวาอารามงดงาม มีพระสงฆ์รอบรู้พระไตรปิฎก

จิตร ภูมิศักดิ์^๑ สันนิษฐานว่า แต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ดังคำกล่าวว่า จากการตรวจดูภาษาและรูปแบบโคลง ผู้ที่คุ้นเคยกับวรรณคดีล้านช้าง และวรรณคดีไทยยุคต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา จะต้องยอมรับว่าวรรณคดี เรื่องขุนเจืองเก่ากว่าเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ที่แต่งขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๒๑๘๕ ซึ่ง พ.ศ. ๒๑๘๔ และ พ.ศ. ๒๑๘๕ นี้ เป็นปีที่อยู่ในมัยการปกครองของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ. ๒๑๗๖-๒๒๓๓) และเมื่อเทียบเคียงตรวจสอบภาษารูปแบบโคลงที่ใช้ของวรรณกรรมล้านช้าง และวรรณคดีไทยยุคอยุธยาตอนต้น ปรากฏว่าสังข์ศิลป์ชัยแต่งหลังทำวอขุนเจืองหลายร้อยปี

ศิลา วีระวงศ์^๒ สันนิษฐานว่า สังข์ศิลป์ชัยแต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๓ เหตุผลที่ ศิลา วีระวงศ์ สันนิษฐานเช่นนี้ เพราะเคยได้สันนิษฐานว่า ปีฉลุ จุลศักราช ๘๘๘ เป็นปีที่แต่งสังข์ศิลป์ชัย ซึ่งอยู่ในสมัยพระเจ้าด่อนคำ อันเป็นพระราชบิดาในพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เมื่อตรวจสอบหลักฐานใหม่ พบว่า ศักราช ๘๘๘ อยู่ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ส่วน มั่น จงเรียน สันนิษฐานว่า แต่งปี พ.ศ. ๒๑๘๓ โดยได้ข้อสันนิษฐานจากศิลา วีระวงศ์

จากข้อสันนิษฐานที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปความเกี่ยวกับยุคสมัยที่แต่งสังข์ศิลป์ชัยได้ว่า สังข์ศิลป์ชัยแต่งในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช

๔.๑.๓ เนื้อเรื่องโดยย่อ

พระยาสุรราชเจ้าเมืองเป็งจาล มีมเหสีชื่อนางจันทา มีน้องสาวชื่อนางสุมนทาถูกยักษ์กุมภภัณฑ์ซึ่งเป็นพระยาอภัยเจ้าเมืองโนราธ มาลอบลักขณะออกชมสวนดอกไม้เอาไปเป็นมเหสี มีลูกด้วยกันหนึ่งคนชื่อนางสิดาจันทร์ นางสิดาจันทร์ได้แต่งงานกับพระยานาคชื่อท้าววรุณราช เมืองบาดาล พระยาสุรราชเสียใจและเสียศักดิ์ศรีมากที่น้องสาวถูกลักพาจึงออกบวช แล้วเดินธุดงค์ไปถึงเมืองจำปา ซึ่งมีท้าวภาวะมาเป็นเจ้าเมือง พระยาสุรราชรู้เรื่องราวของน้องสาวจากมหาราชครูเมืองจำปาว่ายักษ์กุมภภัณฑ์เป็นคนลักพาไป พระยาสุรราชออกบิณฑบาตไปพบสาวงาม ๗ นาง ลูกสาว

^๑ จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยามไทยลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกมล, ๒๕๒๔), หน้า ๑๒๒.

^๒ กัญญา บุรีรัตน์, “สังข์ศิลป์ชัย : การวิเคราะห์วิจารณ์เชิงประวัติ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๘๒.

นันทะเศรษฐีน้องชายท้าวกำแพงเมือง มีใจปฏิพัทธ์รักใคร่มากจึงกลับเมืองเป็งจาล เมื่อลาสิกขาแล้วให้ขุนศรีเป็นราชทูตนำเครื่องบรรณาการไปสู่ขอนางทั้ง ๗ เอามาเป็นมเหสี มเหสีทั้ง ๘ คนรวมทั้งนางจันทาทำพิธีขอลูกจากพระอินทร์ นางจันทาและนางลุนน้องสุดท้องของนางทั้ง ๗ ได้ลูกเป็นผู้มีบุญ แต่เกิดมาเป็นเด็กประหลาด คือลูกนางจันทาเป็นคชสีห์ต่อมาให้ชื่อว่าสีโ หลูกนางลุนมี ๒ คน คนพี่เป็นคนถือดาบและธนูสืบทอดมาด้วยได้ชื่อว่า ศิลปชัย คนน้องเป็นหอยสังข์ได้ชื่อว่าสังฆารกุมาร หรือสังข์ทอง ส่วนมเหสีทั้ง ๖ ได้ลูกเป็นชายธรรมดา เนื่องจากโหรเคยทำนายว่าลูกของนางจันทาและนางลุนเป็นคนดี ลูกของนางทั้ง ๖ เป็นคนชั่ว จึงมีความอิจฉาริษยามาก ได้จ้างให้โหรกลับทำนายใหม่ และจ้างวานให้หมอทำเสน่ห์ให้พระยาสุรราชหลงรักตนและเกลียดชังนางจันทาและนางลุนก่อนลูกจะคลอดออกมา

พระยาสุรราชหลงเสน่ห์ยาแฝดของนางทั้ง ๖ เมื่อได้เห็นลูกของนางจันทาเป็นสัตว์ลูกของนางลุนเป็นหอยก็เชื่อตามคำทำนาย สั่งให้เนรเทศนางจันทาและนางลุนให้นำลูกหนีไปพ้นเมือง นางจันทาและนางลุนอุ้มลูกออกเดินป่า พระยาสุรราชทรงคิดถึงน้องสาวไม่ลืม เมื่อท้าวทั้ง ๖ อายุได้ ๗ ปีจึงออกเรียนวิชาเพื่อจะได้ติดตามเอาหา ผู้รับกับยักษ์กุมภกันท์ ท้าวทั้ง ๖ ไปพบสังข์ศิลป์ชัยอยู่ในปราสาทร่วมกับนางจันทาและนางลุน โดยมีนาคร และสัตว์ร้ายนานาชนิดอยู่แวดล้อม เป็นบริวาร สืบถามได้ความว่าเป็นลูกพ่อเดียวกัน แต่มีฤทธิ์มากจึงออกเพทุบายให้ศิลป์ชัยแสดงฤทธิ์ โดยให้สังข์รุก นาค และสัตว์ต่างๆ เข้าไปปรากฏที่เมืองเป็งจาลให้พระยาสุรราชเชื่อ จึงมอบให้ออกเดินทางไปติดตามเอานางสุมณฑากลับมาเมือง และช่วยฆ่ายักษ์กุมภกันท์ให้ได้สมแค้น ท้าวทั้ง ๖ ไปโกหกศิลป์ชัยว่าพระยาสุรราชสั่งมาให้ศิลป์ชัยไปตามเอานางสุมณฑาและฆ่ายักษ์กุมภกันท์

ศิลป์ชัยขึ้นถึงปราสาทพุดจาอย่างไรนางสุมณฑาก็ไม่เปิดประตูให้ แม้กระทั่งแสดงเป็นเจ้าชายพุดจาเชิงเกี้ยวพาราสีแต่สำเนียงเป็นเสียงเด็ก เป็นเหตุชวนขันให้แก่นางสุมณฑาเสียอีก ในที่สุดได้ใช้ศรเสียบรุกญแจกระเด็นเปิดประตูเข้าไปในปราสาทได้ ชักไขว้ไล่ถามจึงรู้ว่า เป็นอาหลานกัน ศิลป์ชัยขอให้นางสุมณฑารับเก็บของออกเดินทางกลับกับตน ก่อนยักษ์กุมภกันท์จะเดินทางกลับมาถึง นางสุมณฑาหาทางบายเบี่ยง โดยอ้างว่ายักษ์กุมภกันท์มีฤทธิ์เดชมากคงสู้มันไม่ได้ถึงหนีไปก่อนมันจะตามทันอยู่ดี ศิลป์ชัยจึงแสดงฤทธิ์ให้เห็นเสียงของศรวิ่งฝ่าอากาศดังกัมปนาทหวาดไหว วิ่งกลับเข้ามาในปราสาทเกิดความร้อนเหมือนจะลุกเป็นไฟ นางสุมณฑาจึงยอมเชื่อว่า ศิลป์ชัยมีฤทธิ์มากพอ สังข์ทองเตือนว่ายักษ์กุมภกันท์กลับมาจากป่าถึงปราสาทแล้ว นางสุมณฑาเอาศิลป์ชัยไปซ่อนไว้ในที่กองดอกไม้ที่ทิ้งไว้หลังจากใช้บูชาแล้วเป็นกองใหญ่ หลังจากทัพบกกันมาหลายปีพอที่กำบังคนมืด

ยักษ์กุมภกันท์ถูกศรศิลป์ชัยรบกวนถึงกับดาไฟฟางแลเมื่อยขบไปทั้งตัว พอถึงปราสาทแต่กลับขึ้นไม่ได้ รู้สึกปราสาทร้อนเหมือนไฟลวกจนจนต้องล้มนอนคาตีนบันได ขอร้องให้

นางสุมณฑาไปช่วยประครองขึ้นปราสาทที่สุคนธ์หลับไป ศิลป์ช่วยออกจากที่ซ่อนเร่งให้นางสุมณฑากลับเมืองเป็งจาล นางสุมณฑาอดอดจึงถอดดาบออกขู่ ถึงกระนั้นก็ขอลับคืนเอาของที่จำเป็น เพราะทำเป็นลืมถึง ๓ ครั้ง คือ สไบ ปิ่น และช่อง และร้องห่มร้องไห้ปลุกผีว่า “ลูก ๆ ถอนซึ่งขาดเอาอวนแต่แม่เสียมบ่มีใจคิดใคร่เมื่อเมืองบ้าน” อันเป็นการแสดงถึงอำนาจแห่งความรัก และความจงรักภักดีที่กุลสตรีพึงมีแก่สามี อันเป็นคุณธรรมประจำของชาวตะวันออกมาแต่ไหนแต่ไร

เมื่อศิลปินำนางสุมณฑามาซ่อนไว้ในถ้ำแล้วก็กลับคืนไปมายักษ์กุมภกันท์ แต่มาอย่างไรก็ไม่ตาย ตายลงไปที่กลับชาติมาเกิดใหม่มาเป็นเจ็ดตัว และเพิ่มเป็นเจ็ดเท่าทุกครั้งจนเป็นโกฏิตัว ที่ตัวเกรงเดชของศิลปินจึงวิ่งเข้าป่าหิมพานต์ต้องเรียกหาไพร่พลและเสนาทั้ง ๔ มาช่วยจึงเป็นอนุยุทธกรรมขึ้น คือสงครามขึ้นเสนามาตย์ เมื่อเสนาทั้ง ๔ คือโกสี ไวยกัน ไคสี และเพชไคตาย กุมภกันท์จึงเป็นแม่ทัพออกรบเองมีไวยเวทและพันลุดายในที่รบก่อนกุมภกันท์ฮึดสู้ เพราะการที่ผู้ชายรักษาเมียหรือหญิงอันเป็นที่รักไว้ ไม่ได้จากมือศัตรูดูอาฆาตแล้วถือว่าเสื่อมเสียเกียรติและศักดิ์ศรีมากที่สุด สุดท้ายแปลงตัวเป็นไก่แสนตัวบินอ้อมนางสุมณฑา และเมื่อนางสุมณฑาถูกอ้อมอยู่ทั้งแสนตัวไม่รู้ว่าตัวใดเป็นตัวจริงตัวปลอม สีโหแสดงฤทธิ์ร้องกัมปนาทขึ้น ตัวจำแลงทั้งหลายหุแตกตายหมด เหลือกุมภกันท์อ้อมนางสุมณฑาอยู่เพียงตัวเดียว พระแสงดาบชัยศรีและศรศิลป์ไล่สกัดนางรับนางได้ ตัวกุมภกันท์เองก็หมดแรงกระเสือกกระสนอยู่ต่อหน้าศิลปิน ศิลปินจึงยกดาบขึ้นฟันตายไป

ศิลปินช่วยนางสุมณฑาเดินทาง นางขอร้องให้ไปรับนางสีดาจันทร์ที่เมืองพญานาค ก่อน เพราะจากกันจนสุดหล้าฟ้าเขียวย่อมจะโศกเศร้าไม่มีความสุขทั้งแม่และลูก ศิลปินรับอาสาไปไม่เกิน ๓ วัน จึงพากลับคืนเข้าพักปราสาทเมืองอโนราธ กุมภกันท์ครั้งที่แล้วยังมีฤทธิ์ลี้ลับตัวตัวมาจนถึงปราสาทในเมืองเช่นกัน เป็นอันว่านางสุมณฑาต้องเฝ้าของผีตายอยู่คนเดียว โดยศิลปินมอบศรศิลป์ไว้เล่มหนึ่งไว้เป็นเพื่อนเกาทัณฑ์ต่าง ๆ

ศิลปินกับสังข์ทองลงไปเมืองพญานาค ทำพินันสากับพญานาคสามีนางสีดาจันทร์ ข้างศิลปินใช้ดาบศรศิลป์และสังข์ทองเป็นเดิมพัน พญานาคกลับคำไม่ยอมให้เดิมพัน เสนานาคก็ยุยงว่าศิลปินเป็นเด็กมาคนเดียว ไม่ยอมให้เสียอย่างจะเกิดอะไรขึ้น ศิลปินทำใจดีขอเปลี่ยนเป็นนางสีดาจันทร์ เพื่อเอาคืนไปหาแม่และกลับเมืองเป็งจาล พญานาคโกรธหาว่าดูหมิ่นและใช้เล่ห์ เพื่อชิงนางอันเป็นที่รัก จึงสั่งให้จับตัวศิลปิน ศิลปินเวนเมืองคืนให้พญานาคกรับเอาเฉพาะนางสีดาจันทร์ เพื่อให้ได้ไปพบนางสุมณฑาผู้เป็นแม่เท่านั้น แล้วสั่งพญานาคและบริวารให้ตั้งตนเป็นคนดี คำสอนเป็นที่ประทับใจมาก ศิลปินำนางสีดาจันทร์มาพบนางสุมณฑาที่เมืองอโนราธ ท้าววรุณราชพญานาคตามขึ้นไปส่งด้วย ทำพิธีเผาศพกุมภกันท์แล้วแต่งตั้งให้ท้าววันนูลาพี่ชายของกุมภกันท์

เป็นเจ้าอโนราชแทน กุมภันท์ที่ตายสั่งสอนให้รู้จัก “อิตคอง” ในการปกครองบ้านเมืองเช่นเดียวกับ
สั่งสอนพญานาค เป็นที่ชาวซึ่งของพวกพญานาคมาก สมควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ

เมื่อจัดแจงให้เมืองพญานาคและเมืองยักษ์ ให้อยู่ในฐานะเป็นเมืองขึ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว
ศิลป์ชัยและสังข์ทองพร้อมนางสุมณฑาและนางสีดาจันทร์ก็ออกเดินทางกลับเมืองเป้งจาล เนื่องจาก
เทวดาชั้นระยะทางให้ไม่กัวันก็กลับถึง โอโรสทั้ง ๖ และสีโหคอยอยู่ระหว่างทาง โอโรสทั้ง ๖ ก็ทำเป็น
ดื้อกดีใจยกยอสรรเสริญพินอบพิเนาศิลป์ชัยเป็นอันดี แต่กลับหลังซุบซิบกันหาวิธีฆ่า ขึ้นปล่อยไว้เข้า
เมืองความดีความชอบจะตกแก่ศิลป์ชัย สีโห และสังข์ทองทั้งหมด ส่วนฝ่ายตนจะไม่มีอะไรเลย เมื่อ
เดินทางมาถึงน้ำตกใหญ่ที่สูงล้าไหลเชี่ยวกราดมาก จึงหยุดพักและออกอุบายศิลป์ชัยลงอาบน้ำ ได้
จึงหว่าช่วยกันผลักศิลป์ชัยตกเหวน้ำตกน้ำกระแทกพัดจมหายไป ร้อนถึงพระอินทร์ลงมาช่วยขึ้น
จากน้ำชุบให้ฟื้นนำคืนไปมอบแก่แม่และป้าที่คอยอยู่ในปราสาท เนรมิตพร้อมดาบพระขรรค์ชัยศรี
ธนูศิลป์ และสีโห โอโรสทั้ง ๖ กลับมาบอกนางสุมณฑาว่าศิลป์ชัยตกน้ำตายแล้ว

นางสุมณฑากับลูกเสียใจแทบสลบไม่เชื่อจะเป็นไปได้ เพราะเคยเห็นความสามารถของ
ศิลป์ชัยมาแล้วจึงใช้สไบ ปิ่น และช่องปักไว้ที่โศคนเสียงหาย ถ้าหากศิลป์ชัยตายจริงขอให้งของทั้ง
๓ สิ่งสูญหาย ถ้าไม่ตายให้มีคนนำไปถวายถึงเมืองเป้งจาล กลับถึงเมืองเป้งจาลโอโรสทั้ง ๖ ก็ทูลเอา
ความดีความชอบของตนฝ่ายเดียวกับพระยาสุรราช แม้นางสุมณฑาจะกราบทูลว่าผู้ปราบยักษ์ปราบ
นาคคือศิลป์ชัย สังข์ทอง และสีโห โอโรสทั้ง ๖ ยันว่าศิลป์ชัยที่ไหนไม่เคยมี ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าศิลป์ชัย
ตายไปแล้วด้วยน้ำมือของพวกเขา พอดีพ้อค่านาสไบ ปิ่น และช่องขึ้นถวาย นางสุมณฑายืนยันได้ว่า
เป็นของเสียงหายของตน พระยาสุรราชจึงเชื่อตามคำของน้องสาวจับโอโรสทั้ง ๖ พร้อมมารดา โอร
และแม่ หมอเสน่ห์ยาแฝดเข้ากรงขัง สั่งให้ทำถนนไปสู่ตามคำหลวง ซึ่งคิดว่าเป็นที่อยู่ของท้าวศิลป์
ชัยตามที่นางสุมณฑาบอกให้แล้วเสร็จภายใน ๓ วัน

พระยาสุรราชเจ้าประเทศราช ๑๐๐ หัวเมือง และพลโยธาพร้อมนางสุมณฑาและลูก
ออกไปถึงที่หมาย จัดพรานป่าออกค้นหาก็ไม่พบ จึงบวงสรวงเทวดาเจ้าป่าเจ้าเขาบันดาลให้เสียงอึง
คะนึงของไพร่พลดังไปได้ยินถึงศิลป์ชัย สังข์ศิลป์ชัยใช้ให้นาคหนุ่มมาสืบดูว่าเป็นบิดาศิลป์ชัยมา
ตาม เพื่อรับลูกเข้าเมือง นาคหนุ่มนำพระยาสุรราชและเสนาอำมาตย์ ๑๐๐ คน ท้าวประเทศราชอีก
๑๐๐ คน และนางสุมณฑากับลูกพร้อมบริวารฝ่ายหญิงอีก ๑๐๐ คน รวมเป็น ๓๐๐ คน เข้าไปยัง
ปราสาทเนรมิตของศิลป์ชัย เมื่อได้พบกันแล้วศิลป์ชัยพูดทำนองตัดพ้อพระบิดาว่าเกิดมาไม่เคยมีพ้อ
เคยได้ยินแต่เสียงชนะนี้ต่างคนตรี อาหารก็มีแต่เผือกมันผลไม้เดนลึงที่มารดาเก็บมาป้อน ถ้าเกิดใน
เมืองจริงก็ประคองลูกชายชู พระยาสุรราชพูดไม่ออกสออีกสลบไป ผู้ติดตามทั้ง ๓๐๐ คนพลอยสลบ
ไปด้วย แม้แต่นางจันทรา นางลุน ป้า และแม่ของศิลป์ชัยก็สลบไปด้วย ร้อนถึงพระอินทร์ ศิลป์ชัย
และสีโหพ่นน้ำพุตพรมจึงพื้นที่สุดศิลป์ชัยรับกลับเข้าไปครองเมืองเป้งจาล

๔.๑.๔ มูลเหตุของการแต่ง

ท้าวปางคำผู้ประพันธ์เรื่องสังข์ศิลป์ชัยขึ้น ก็เพื่อแสดงความสามารถของตนในด้านการประพันธ์ร้อยกรอง ด้วยพิจารณาจากที่ชาวอีสานมีอุปนิสัยรักกาพย์กลอน การพูดคล้องจองกัน และมีความกล้าหาญที่จะแสดงออก ดังจะเห็นได้จากคำสุภาษิตต่างๆ ล้วนแต่เป็นคำที่ลึกซึ้งกินใจผู้อ่านหรือผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง โดยศึกษาได้จากการโต้ตอบกันเป็นผลของชายหญิงชาวอีสาน ยามเมื่อพบกันในงานต่างๆ ฉะนั้น ท้าวปางคำซึ่งเป็นผู้ทรงความรู้และมีความสามารถในเชิงกาพย์กลอน จึงมีอาจทนเฉยนิ่งอยู่ได้ โดยเฉพาะท้าวปางคำแน่ใจในฝีมือกาพย์กลอนของตนอย่างยิ่ง ดังได้เขียนไว้ในตอนต้นเรื่องสังข์ศิลป์ชัยว่า เมื่อนั้น ปางคำลุ่ม คะนิงทมมัทมาก เห็นสูง ยามยอดแก้ว เทียวใช้ชาตพระองค์ คาจักตกแต่งตั้ง แป้นเป็นไท ชูลีเสนีสวาง ซ่อยยานยามแค้น จะตุโลกล้ำ ไวสวรแสนทีป กับทั้ง คุทนาคหน้า นางท้าวเทพคุณ เชนช้อย ฮีอำป๋อง แปงกานกอนปะจิตร ไวแก้ว ไคปูนปอง แวนแวงยามแค้น ยามที่ เอ็งชูลีเท้า ทวารสามปะนมนอบ มานี้ คุณยอม ยกใส่เกล้า ตะเกิงตั้ง ชูยาม...^๑

จากข้อความข้างนี้แสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายของท้าวปางคำว่า ท้าวปางคำมั่นใจในฝีมือการประพันธ์ของตนเองอย่างยิ่ง จึงประพันธ์เรื่องสังข์ศิลป์ชัยขึ้น เพื่อให้ “ไวแก้วไคตองปูน แวนแวงยามแค้น” คือไวให้คนอ่าน และคิดถึงเหมือนกระเจงกาส่องดูตนเองเมื่อยามยากลำบาก นอกจากนี้ยังประพันธ์ขึ้นเพื่อให้ “เป็นที่ ยูงแวงผ่อง พำเพิงพายช้อย” ซึ่งหมายความว่า เพื่อให้คนรุ่นหลังไว้อ่านและพูดถึงในภายหลัง ด้วยเหตุนี้จุดมุ่งหมายที่เด่นชัดของท้าวปางคำ จึงควรเป็นจุดมุ่งหมายที่ต้องการฝากฝีมือในเชิงประพันธ์ของตนไว้ในวรรณศิลป์ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้กล่าวยกย่องและระลึกถึง

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นส่วนที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง ที่แต่งไว้เพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังได้อ่านและพูดถึงระลึกถึงความสามารถในการประพันธ์ ซึ่งเป็นการพิจารณาตามบริบทต่างๆ เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่เมื่อศึกษารายละเอียดของเนื้อหาทั้งหมดแล้วผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่ผู้แต่งแต่งเพื่อประโยชน์ทางการเมือง การปกครองของอาณาจักรล้านช้างสมัยหนึ่งรวมอยู่ด้วย ดังที่ บง สุวรรณวงศ์^๒ กล่าวถึงเจตนาหรือมูลให้ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์เรื่องสังข์ศิลป์ชัยไว้อย่างอย่างชัดเจนว่า หนังสือสังข์ศิลป์ชัยที่เป็นคำกลอนนั้น แม่นฮ่องฮอยของนักปราชญ์ ผู้มีหัวรั้มมาธิปไตยและประชาธิปไตย เป็นนักการเมืองและเป็นนักการเมืองโลกที่แสวงหาสันติภาพเพื่อมนุษยชาติ ท่านได้แต่งไว้เป็นหลักการปกครองประเทศชาติบ้านเมือง ปวงประชาชาติ แต่ละชาติจึงจะมีความสันติสุขอย่างแท้จริง ทั้งถึงกันทุกถ้วน

^๑ ลีลา วีระวงส์, สังข์ศิลป์ชัย, (เวียงจันทร์ : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๑๔), หน้า ๑-๒.

^๒ กัญญา บุรีรัตน์, “สังข์ศิลป์ชัย : การวิเคราะห์วิจารณ์เชิงประวัติ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๐๐.

เรื่องต่อไปนี้อาจมีความขัดแย้งกันมีใจความว่า กษัตริย์ที่ปกครองลาวสมัยแต่งสังข์ศิลป์ชัยนั้น ได้ตระหนักถึงธรรมะเป็นอย่างยิ่ง และนี่ก็ถึงการให้ชาติแต่ละชาติของพระโพธิสัตว์ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม วรรณกรรมเรื่องนี้ น่าจะได้รับใช้สังคมได้บ้าง พระองค์จึงได้โปรดให้แต่งสังข์ศิลป์ชัยขึ้น

๔.๒ พฤติกรรมความเชื่อของผู้สูงอายุ (แบบสัมภาษณ์)

๔.๒.๑ ความเชื่อเรื่องกรรม

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่องกรรมในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย หรือที่เรียกเป็นภาษาถิ่นว่า “สินไซ” ผู้วิจัยได้เลือกสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์ ผู้นำระดับท้องถิ่นที่นำเรื่องสินไซไปจัดทำเป็นหลักสูตร สำหรับสอนนักเรียนโรงเรียนเทศบาลนครขอนแก่น และกลุ่มผู้ศึกษาสินไซ มีรายละเอียดนำเสนอ ดังนี้

หลังจากที่ชาวขอนแก่นโดยเฉพาะประชาชน ทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น ได้มีการศึกษาเรื่องสินไซอย่างจริงจัง ปรากฏว่าได้รับความสนใจหรือตอบรับจากคนอายุ ๕๐ – ๗๕ ปีเป็นอย่างดี ดูเหมือนว่าเป็นการฟื้นความรู้ความเข้าใจในอดีตได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องสินไซ เพราะเคยได้ยินได้ฟังจากผู้ใหญ่เล่าให้สมัยยังเป็นเด็ก ก็เป็นเหตุให้เรื่องเล่าในอดีตกลับมาทอประกายในห้วงอีกครั้งหนึ่ง พระครูบุญชยากร^๑ กล่าวว่าหากพูดถึงกรรมในเรื่องสินไซ ที่จำได้แน่นอนไม่รู้ลืมคงเป็นกรรมที่เกิดจากการกระทำของยักษ์กุมภกัณฑ์ สาเหตุเพราะไปลักขโมยเอานางสุมณฑาน้องสาวพระยาสุรราช กรรมที่เชื่ออยู่ในเวลานี้คงมาก่อนกรรมในเรื่องสินไซ เพราะได้เรียนรู้เรื่องกรรมมาก่อนจะรู้จักสินไซ แต่พิจารณาว่าไปกันได้กับกรรมในหลักคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ พระพุทธสารมณี^๒ ที่ให้ความเห็นว่า ความจริงการพูดถึงกรรมในเรื่องสินไซก็มีหลายที่หลายแห่ง แต่ที่เห็นว่าเป็นกรรมซึ่งตรงกับการละเมิดศีล ๕ ที่ชาวพุทธเข้าใจกันดี คงเป็นตอนยักษ์กุมภกัณฑ์ลักเอานางสุมณฑานั่นแหละ ที่ถือว่าเป็นกรรมที่ชัดเจนที่สุด ส่วนความเห็นที่ว่าตรงกับกรรมในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาหรือไม่ ตอบได้เลยว่าตรง มีนัยแห่งความหมายอันเดียวกัน โดยบริบทอาจจะรู้สึกแตกต่างกัน ทั้งนี้คงเป็นเพราะนิทานเรื่องสินไซเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เรื่องสินไซจึงเป็นเหมือนอธิบายหรือขยายคำสอนสำคัญในพุทธศาสนาให้มีความชัดเจนขึ้นในหมู่บ้านทั่วไป

^๑ สัมภาษณ์ : พระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวะถี, วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : พระพุทธสารมณี รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๒.

ในขณะที่ ณรงค์ พรหมวงศ์^๑ ให้ความเห็นว่า วรรณกรรมอีสานส่วนใหญ่ก็สอนเรื่องกรรม ในแง่ของการทำกรรมอยู่แล้ว คือสอนว่าเมื่อทำกรรมอย่างไรไว้สุดท้ายแล้วผลก็จะเป็นอย่างนั้น เรื่องสังข์ศิลป์ชัยหรือสินไชยตลอดทั้งเรื่อง หากจะว่าไปแล้วก็ล้วนสอนเรื่องกรรมทั้งนั้น หมายถึงเน้นเรื่องกรรม ไม่ว่ายักษ์กุมภกัณฑ์ก็ตาม สินไชยก็ตามล้วนแต่สะท้อนเรื่องกรรม คราวนี้หันกลับมาดูตัวเราผู้ฟังเรื่องสินไชย เมื่อฟังแล้วก็สะท้อนย้อนให้คิดอยู่เหมือนกัน ได้แก่อะไรกรรมชั่วที่จะทำลงไป เพราะสำนึกอยู่เสมอว่ากรรมชั่วมีผล กรรมดีก็มีผลเช่นกัน จึงเป็นเหตุให้กลัวทำกรรมชั่วได้อยู่มากทีเดียว ในประเด็นเดียวกัน มานะ บัวคำ^๒ มีความเห็นสั้น ๆ ฟังง่าย ๆ ว่า ความจริงเรื่องสินไชยได้ฟังมาแต่พ่อแม่แต่ตั้งนานแล้ว ที่แรกก็ไม่เชื่อว่าจะเป็นจริง เดียวนี้เชื่อว่าเป็นจริง ที่ว่าจริงคือกรรมมีจริง เวลาจะทำกรรมชั่วซึ่งมีเหตุให้ต้องทำทำให้ยับยั้งชั่งใจได้วั้นเถอะ กรรมเล็กรรมน้อย เช่น ฆ่าปูฆ่าปลาทำเหมือนชาวบ้านนั่นแหละ แต่หากเป็นกรรมใหญ่ ๆ ก็อดใจได้

สำหรับชาวบ้านผู้ศึกษาและนำสินไชยไปใช้ในเชิงสังคมให้ความเห็นว่า^๓ ความเชื่อเรื่องกรรมในสินไชยเป็นเรื่องใกล้ตัว เมื่อมีสิ่งมากระทบจิตใจอันจะเป็นเหตุให้สร้างกรรมใหม่เพิ่มขึ้นอีก แต่กลับสติรู้จักยับยั้งชั่งใจไม่ให้ทำกรรมชั่วได้ หรืออาจเป็นได้ว่าความเชื่อเรื่องกรรมในสินไชยมีส่วนทำให้ความเชื่อเรื่องกรรมในอดีตมีความเข้มแข็งมากขึ้น จึงไม่กล้าทำกรรมชั่วอีก และยังมีชาวบ้านอีกหลายท่านที่ให้ความเห็นสอดคล้องพ้องกัน (จากแบบสัมภาษณ์) ว่า “เริ่มแรกที่ศึกษาสินไชยก็ศึกษาตามเพื่อนบ้านชักชวนไปชมงานออกพรรษาที่บึงแก่นนคร เทียวชมงานไปจนถึงเวทีเสวนาและการแสดงกิจกรรมต่างๆ ได้ฟังและชมทุกรายการ ต่อจากนั้นได้ศึกษาเพิ่มเติมพอสรุปเป็นความคิดได้ว่า สินไชยสอนเรื่องกรรมคือการกระทำทั้งดีและไม่ดี เช่น การกระทำของยักษ์กุมภกัณฑ์เป็นต้น (จำได้จากวิทยากร) เมื่อถามว่าได้นำมาใช้ในชีวิตหรือไม่ ? ตอบได้ว่าก็นำมาใช้ในเวลาที่คิดได้เท่านั้น แต่หากพลั้งเผลอก็ทำไปตามปกติที่เคยทำมา เรียกว่าความเชื่อเรื่องกรรมจากสินไชยนำมาใช้ได้ในเวลาที่มีโอกาสได้หรือตั้งใจได้ทันเท่านั้น

“เรื่องกรรมหรือครับ” สมร ธาณิวรรณ^๔ กล่าวเสียงดังฟังชัดเมื่อถูกถามความเชื่อเรื่องกรรมในสังข์ศิลป์ชัย “ก็ได้ยินได้ฟังจากพ่อใหญ่จารย์ประจำบ้าน เวลาลงวัดในตอนเย็น ในโอกาสเตรียมงานต่างๆ หรืออยู่จำศีลพ่อใหญ่จารย์ก็จะเล่าเรื่องสินไชยเป็นตอน ๆ ที่แรกฟังก็รู้สึกเฉย ๆ ฟังไปฟังมาเกิดสนุกเลยให้พ่อใหญ่จารย์เล่าสู่ฟังเป็นประจำทุกวันพระ บางครั้งก็เล่าไม่จบตอน พ่อใหญ่

^๑ สัมภาษณ์ : ณรงค์ พรหมวงศ์, ชาวบ้านสาวะถี, วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : มานะ บัวคำ, ชาวบ้านหินเหิบ, วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : นายเดิมศักดิ์ เดชโบราณ, ประธานชุมชนวัดธาตุ เมืองเก่า, ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๔ สัมภาษณ์ : แม่ทองมี บุญมีพิทักษ์, ชาวตำบลเมืองเก่า ขอนแก่น, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๕ สัมภาษณ์ : สมร ธาณิวรรณ, ชาวบ้านโนนสำราญ, วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๓.

จารย์ก็จะบอกคิดเอาไว้ ทุกครั้งที่เล่าพ่อใหญ่จารย์จะสรุปเป็นคติเตือนหรือสอนใจเสมอว่า ยักษ์กุมภภัณฑ์ ท้าวทั้งหก หมอตำแยมันทำกรรมชั่วนะมันถึงเป็นอย่างนั้น ก็จะจำอย่างนี้แหละ ส่วนสมาน คำสี^๑ เสนอเป็นความคิดจากการได้ฟังเรื่องสินไชว่า ผมไม่ได้ฟังมากหรอก แต่ได้รับความคิดจากสินไชมาก ทั้งเรื่องการดำเนินชีวิต ทั้งการได้รับยกย่องว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เพราะฟังแล้วมันฝังใจ โดยเฉพาะเรื่องกรรมเชื่อสนิทใจเลย อยู่ดีมีสุขทุกวันนี้คงมาจากเชื่อเรื่องกรรมเป็นแน่

ส่วนอาจารย์สุภัทร บริบูรณ์^๒ เป็นทั้งผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มผู้ศึกษาเรื่องสินไช เห็นว่านิทานพื้นถิ่นเรื่องสินไชสอนเรื่องกรรมหรือสะท้อนเรื่องกรรมโดยแท้ หรือจะพูดว่าสะท้อนคำสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างลึกซึ้งก็อาจกล่าวได้ โดยเฉพาะเรื่อง “การไม่ระวางจิต” ศึกษาได้จากกรณียักษ์กุมภภัณฑ์ พอเกิดอารมณ์เปลี่ยวถูกกามารมณ์เข้ามาแทรก จนอดใจไม่ได้จนเป็นเหตุให้ไปลักเอานางสุมณฑา ซึ่งอาการไปลักขโมยก็จัดว่าเป็นกรรม ตอบคำถามที่ว่า กรรมในเรื่องสินไชได้มีส่วนกระตุ้นเตือนในการทำกรรมปัจจุบันหรือไม่ ได้รับคำตอบว่ามีบ้าง ที่ว่ามีบ้างเพราะกรรมในสินไชก็คือกรรมในพระพุทธศาสนานั้นแหละ ตัวเดียวกัน ในส่วน นายพีระพล พัฒนพีระเดช^๓ ผู้นำนิทานพื้นบ้านเรื่องสินไชมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และผู้ขอใช้คำว่า “สินไช” สำหรับชาวจังหวัดขอนแก่น ที่ปรากฏชัดได้แก่ “สินไชเกมส์” ให้ความเห็นว่า ความเชื่อกรรมที่ตนเองเชื่อในปัจจุบันแน่ใจว่ามาจากคำสอนในอดีต ไม่ใช่เกิดจากนิทานเรื่องสินไช เพราะเพิ่งรู้จัก ๒ – ๓ ปีนี้เอง แต่มีความเชื่อว่าตัวละครในสินไชสะท้อนเรื่องกรรมทั้งหมด โดยเฉพาะตัวเอกสินไชสะท้อนเรื่องความกล้าหาญ อดทน ต่อสู้ ที่สำคัญที่สุดได้แก่เรื่องความกตัญญู ซึ่งตัวสินไชสะท้อนเรื่องนี้ได้ดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ นายเรืองชัย ทรายู^๔ ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น กลุ่มผู้นำสินไชมาสู่ชาวขอนแก่นตั้งแต่เริ่มแรก ให้ความเห็นว่า เนื่องจากตนเองเป็นคนเก่าแก่เกิดที่เมืองขอนแก่น ได้ยินได้ฟังเรื่องสินไชมาจากผู้ใหญ่ ได้ชมหนังตะลุงเกี่ยวกับสินไชนำเอาอา (สุมณฑา) แต่ไม่ได้มากมายอย่างทุกวันนี้ หากกล่าวเฉพาะเรื่องกรรมคิดว่ากำลัง เพราะความเชื่อกรรมเดิมมีอยู่แล้ว ดูเหมือนว่าความเชื่อเรื่องกรรมในสินไชมาต่อยอดความเชื่อกรรมในอดีตให้หนักแน่นมากขึ้น จึงพอกล่าวได้ว่ากรรมในสินไชมาช่วยย้ำความเชื่อกรรมของตนเองให้มั่นคงหรือทวีคูณขึ้นมากขึ้นเสียด้วยซ้ำไป

^๑ สัมภาษณ์ : สมาน คำสี, ชาวบ้านโนนสำราญ, วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๓.

^๒ สัมภาษณ์ : อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์, ข้าราชการบำนาญ อายุ ๗๖ ปี, วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : นายพีระพล พัฒนพีระเดช, นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น, วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๔ สัมภาษณ์ : นายเรืองชัย ทรายู, ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น, วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๒.

สำหรับกลุ่มผู้สนใจศึกษาสินไช้อีกท่านหนึ่ง อาจารย์สุวิมล เชื้อสาวะถี^๑ ให้ความเห็นว่าตนเองได้ยินผู้ใหญ่เล่าเรื่องสินไชและได้เห็นการแสดงสินไชมาตั้งแต่เด็กแล้ว เนื่องจากบ้านสาวะถีเป็นบ้านหมอลำ ซึ่งนิยมนำเรื่องสินไชมาแสดงอยู่บ่อยครั้ง หากกล่าวเฉพาะเรื่องกรรมก็ไม่แน่ใจว่ามีอิทธิพลมาจากกรรมในคำสอนแบบดั้งเดิมหรือมาจากการได้ยินได้ฟังจากเรื่องสินไช หากจะให้นิยามย้อนตอบได้ว่าเดิมได้จากคำสอนในอดีต แต่ปัจจุบันกรรมในเรื่องสินไชมีอิทธิพลต่อชีวิตมาก เพราะได้นำไปสอนนักเรียนในโรงเรียนที่ตนเองเป็นครูอยู่ด้วย ได้คิดเป็นหลักสูตร ได้คิดเป็นบทละคร ได้คิดให้นักเรียนนำคำสำคัญเสนอหน้าเสาธงเสมอ จึงได้ซึมซับเอาคติความเชื่อในเรื่องสินไช เรื่องกรรมก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีส่วนเตือนใจสอนใจในทุกวันนี้มาก ในขณะที่พระครูบุญชุกร^๒ เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวะถี มีความเห็นว่า เรื่องสินไชสะท้อนเรื่องกรรมที่ชัดมาก จนคิดว่าเรื่องสินไชสอนเรื่องกรรมเป็นการเฉพาะด้วยซ้ำไป เพราะผู้แต่งได้สอดแทรกคติความเชื่อเรื่องกรรมเอาไว้อย่างแนบเนียนและชาญฉลาดเป็นอย่างยิ่ง ส่วนความเชื่อเรื่องกรรมที่มีอยู่ทุกวันนี้มีมาก่อนแล้ว ไม่ได้เกิดตอนศึกษาเรียนรู้เรื่องสินไชนี้หรอก ไม่ได้มองว่าตอนใดตอนหนึ่งสอนเรื่องกรรม แต่คิดว่าทั้งเรื่องสอนหรือสะท้อนเรื่องกรรมชนิดตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อมแต่อย่างใด

นายสงวน อินทรสิทธิ์^๓ ผู้เคยเขียนหรือจารหรือจารึกอักษรไทยน้อยเล่าเรื่องสินไช ให้ความเห็นว่า ที่มาสนใจศึกษาเรื่องสินไช เพราะมองเห็นสาระอยู่ ๒ อย่าง คือ ๑) เรื่องสินไชสอนได้ทุกเรื่องทั้งเรื่องกรรม ทั้งการปกครอง ทั้งครอบครัว ฯลฯ จะสอนเรื่องใดก็ได้แล้วแต่ ในท้ายที่สุดสอนเน้นเรื่องกรรม อย่างเช่น พระยาสุรราชไถ่ นางลุนกับลูกออกจากเมืองไปสู่ป่า ก็เพราะกรรมในอดีตพาให้เป็นอย่างนั้น แต่กรรมนั้นกลับกลายเป็นกรรมดีคือนางลุนกับลูกได้พบความทุกข์ที่แท้จริง ได้เห็นความรักของแม่ที่มีต่อลูก สินไชตอนนี้สะท้อนใจมาก และจุดนี้เองได้สอนผมให้รู้จักครอบครัว บางครั้งคิดไม่ซื่อสัตย์กับครอบครัว เมื่อคิดถึงตอนนี้ก็อดสงสารตัวและครอบครัวไม่ได้ เลยยกเลิกความคิดไม่ดีนั้นเสีย อย่างนี้เป็นต้น ๒) เห็นว่าสินไชทั้งเรื่องเป็นการฉายหรือแสดงคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องกรรม จากสาระทั้ง ๒ อย่างจึงเป็นเหตุให้สนใจศึกษามาจนถึงทุกวันนี้ ในขณะที่นายพิชิต บานคำบล^๔ สะท้อนอดีตชีวิตว่า เรื่องสินไชมีส่วนสร้างชีวิตผมมาก เพราะในอดีตทำตัวไม่ดีมาก่อน แต่พอได้ฟังการเล่านิทานเรื่องสินไช และได้ฟังหมอลำสินไช ดูเหมือนหลาย ๆ ตอน

^๑ สัมภาษณ์ : นางสุวิมล เชื้อสาวะถี, ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนสาวะถีราษฎร์รังสรรค์ ตำบลสาวะถี, ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : พระครูบุญชุกร, เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวะถี, วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : นายสงวน อินทรสิทธิ์, ชาวบ้านโนนสำราญ, วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๓.

^๔ สัมภาษณ์ : นายพิชิต บานคำบล, ชาวบ้านโนนสำราญ, วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๓.

สอนใจอยู่ไม่น้อยทีเดียว เมื่อคิดได้ก็เลิกชีวิตที่ไม่เข้าท่า ทุกวันนี้มีแต่เร่งทำความดีให้มากขึ้นอยู่เสมอ คิดว่าเรื่องสินไชมีส่วนต่อชีวิตผมมากครับ

ในส่วนผู้นำนิทานพื้นบ้านเรื่องสินไชมาจัดทำเป็นการแสดงหมอลำเป็นคนแรก ได้แก่ พ่อบุญตา ภูวงส์งาม^๑ ให้ความเห็นว่า มีความเชื่อเรื่องกรรมในสินไชมาก ตรงกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วย และได้นำมาเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตด้วย ได้ใช้ชีวิตตามเรื่องสินไชอยู่มาก มีการมีงานทำหรือเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปก็เพราะสินไช จึงอยู่ดีมีความสุขมาจนทุกวันนี้ ส่วนพ่อชัยรัตน์ พรหมโว^๒ ประธานชมรมอาสาสมัครธรรมแก่นคุณ ให้ความเห็นว่า ก็เคยได้ยินได้ฟังเรื่องสินไชมาตั้งแต่สมัยเป็นเด็กแล้ว ได้ยินเฉพาะเรื่องเล่าตามเอาอาเท่านั้น ไม่ได้ยินเล่าเรื่องกรรมอะไร หรือใครทำอะไรแล้วได้อะไร มีแต่เล่าตอนสินไชนำเอาอาเท่านั้น หากกล่าวในปัจจุบันก็พอตอบได้ว่า กรรมในสินไชก็คงมีความหมายเดียวกับของพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าวรรณกรรมส่วนมากเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอยู่แล้ว ที่ทำอยู่ทุกวันนี้ (อาสาสมัครธรรมแก่นคุณ) ก็ถือว่าเชื่อเรื่องกรรม (ดี) อย่างแน่นอน แต่ตอบไม่ได้ว่ามาจากอะไร หรือหากจะตอบก็ตอบว่าความเชื่อเรื่องกรรมมาจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายสอนเอาไว้มานานแล้ว

ความเชื่อเรื่องกรรม ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ความเชื่อเรื่องกรรมมีความเชื่อมาก่อนแล้ว ก่อนที่จะมาศึกษาเรียนรู้เรื่องสังขัตติย นันคือคิดความเชื่อไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรงจากเรื่องสังขัตติย แต่อย่างใด แต่ที่เกิดจากเรื่องสังขัตติย คือสอดคล้องหรือไปกันได้กับหลักการเดิมที่มีในพุทธศาสนา เรียกว่าหลักกาเล็ก(ย่อย)ไม่ได้ขัดกับหลักการใหญ่

๔.๒.๒ ความเชื่อเรื่องผลของกรรม

ประเด็นคิดความเชื่อเรื่องผลของกรรม ผู้วิจัยได้สรุปคำให้สัมภาษณ์จากแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคิดความเชื่อเรื่องผลของกรรมมาเป็นผลการศึกษาวิจัย ดังนี้ “แน่นอนเมื่อพูดถึงเรื่องการทำกรรม ก็เป็นเหตุให้ต้องพูดถึงผลที่จะเกิดตามมา หมายความว่าเมื่อพูดถึงการทำความชั่วนั้นก็คิดถึงผลของการทำความชั่วไปพร้อมๆ กันด้วย คือไม่ได้กล่าวแยกกรรมออกจากผลของกรรม แต่ถ้าหากจะกล่าวเฉพาะเรื่องผลของกรรมยอมรับว่าไม่ได้คิดถึงผลกรรมในขณะที่ทำความชั่ว แต่มีบางครั้งเท่านั้นที่คิดถึงผลที่จะตามมา แต่ไม่เกี่ยวกับผลของกรรมที่เกิดจากความเชื่อเรื่องสินไช” เพราะมีความเชื่อเรื่องผลของกรรมจากการศึกษานักธรรมบาลีในอดีตอยู่ก่อนแล้ว เมื่อมาอ่านศึกษาสินไชก็ทราบวานิทานสินไชก็สอนเรื่องผลของกรรมเหมือนกันก็เท่านั้น” ซึ่งสอดคล้องกับความของ

^๑ สัมภาษณ์ : พ่อบุญตา ภูวงส์งาม, อายุ ๘๔ ปี ชาวบ้านโคกกลาง, วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : พ่อชัยรัตน์ พรหมโว, ชาวบ้านเทศบาลนครขอนแก่น, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : พระครูอรุณสารเมธี, เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น วัดคูเมาราม, ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๒.

นายเรืองชัย ตราฐ^๑ ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น มีความเห็นว่า จากชีวิตในวัยเด็กได้คุ้นเคยอยู่กับวัด ได้ฟังเทศน์ฟังธรรมจากพระในโอกาสต่าง ๆ เวลาพระเทศน์เรื่องกรรมท่านก็จะพูดถึงผลของกรรมไปด้วย เช่น ทำดีเป็นไปสวรรค์ ทำชั่วไปนรก สวรรค์และนรกก็คือผลของกรรมนั่นเอง แต่ทุกวันนี้เวลาทำกรรมชวนให้คิดถึงผลของกรรมไปด้วย สาเหตุคงมาจากการได้ศึกษาและพูดเรื่องสินไชในโอกาสต่างๆ บ่อยครั้งมากขึ้น อบรบครูโรงเรียนเทศบาลจำนวน ๑๑ โรงเรียน และพูดกับคณะต่าง ๆ ที่มาเยี่ยมเทศบาล ก็จะมีคำถามเกี่ยวกับ สิโหและสินไช อยู่ด้วยเสมอ พูดบ่อย ๆ ก็ยอมรับว่าได้ซึมซับเอาแก่นของเรื่องได้มากขึ้นและชัดเจนแจ่มแจ้งมากขึ้น เรียกว่ามีความใกล้เคียงกับเรื่องสินไชมากขึ้น เมื่อประมวลแล้วพอตอบได้ว่าความเชื่อเรื่องผลของกรรมเกิดจากการศึกษาสินไชอย่างแน่นนอน ในขณะที่นายพิระพล พัฒนพิระเดช นายกเทศมนตรีนครขอนแก่น มีความเห็นว่า แต่ก่อนก็ไม่คิดถึงเรื่องกรรมและผลของกรรมอะไรมา แต่พอมาจับสินไชขึ้นเป็นสัญลักษณ์หรือเป็นโลโก้ประจำการแข่งขันกีฬา ก็เป็นเหตุให้ต้องศึกษาสินไชมากขึ้น ได้มีความรู้ลึกกว่าผลของการจารึกเรื่องสินไชของคนโบราณมีผลมาถึงเรา เราศึกษาเรียนรู้แล้วมีความสุขอย่างนี้ หากเรานำเสนอสินไชมากขึ้นผลคือความสุขใจงเกิดกับเยาวชนคนขอนแก่นอย่างแน่นอน ตอบได้ว่าคติความเชื่อเรื่องผลของกรรมเกิดชดก็มาเกิดตอนศึกษาเรียนรู้สินไชนี้แหละ

ชาวบ้านผู้อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นคือนายกลม ประกอบแสง^๒ มีทัศนะเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยว่า เพิ่งจะมาศึกษาก็ตอนที่เทศบาลมาสร้างตัวสิโหนบนหัวเสาไฟฟ้าทางประตูเข้าเมืองขอนแก่น ที่ศึกษาเพราะบ้านอยู่ใกล้และมีคนทั้งในถิ่นและนอกถิ่นถามเกี่ยวกับสินไชมาก ก็เลยเริ่มศึกษาอย่างจริงจัง หากจะตอบเรื่องผลของกรรมก็คงตอบเรื่องกรรมก่อน จึงขอตอบว่าเชื่อทั้งกรรมและผลของกรรม อันที่จริงกรรมกับผลของกรรมมันต้องมาคู่กัน เพราะเมื่อมีการทำกรรมก็ต้องมีผลของกรรมอยู่แล้ว ส่วนที่ได้จากการศึกษาสินไชก็คือ ๑) ได้ทราบว่าอีสานเราโดยเฉพาะขอนแก่นเราก็มีของดีทางภูมิปัญญาที่บรรพชนได้สร้างเอาไว้ ๒) อีกอย่างคือกลัวของการทำชั่วที่ได้จากตัวละคร (ร้าย) ในสินไช สรุปความก็คือเรื่องสินไชมีส่วน เพราะได้ฟังเรื่องเล่าแล้วก็ฟังใจ ก็ถือว่าดีมาก ๆ ที่มีเรื่องในท้องถิ่นได้ศึกษา ในขณะที่ชาวบ้านชุมชนอีกคนที่เคยคิดต่อต้านการที่เทศบาลนำเรื่องเก่าในอดีตมาศึกษา เพราะคิดว่ามันเป็นเรื่องในอดีตและล้าสมัยแล้วควรจะศึกษาเรื่องทันสมัยจะเหมาะสมกว่า นั่นคือ นายกำจัด ทิพย์สุริ^๓ ซึ่งเดี๋ยวนี้อาจมีความสนใจเรื่องสินไชมาก เพราะมีความเลียดไปไกลมากกว่าคงเป็นกรรมในอดีตกระมังที่พาเขาให้มารู้จักสินไช เพราะเมื่อศึกษาเรียนรู้สินไชแล้วมีความสุขมาก ความรู้ความเข้าใจส่วนใหญ่ได้จากหนังสือ

^๑ สัมภาษณ์ : นายเรืองชัย ตราฐ, ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น, วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : นายกลม ประกอบแสง, ชาวบ้านชุมชนเทพารักษ์ ขอนแก่น, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๕๓.

^๓ สัมภาษณ์ : นายกำจัด ทิพย์สุริ, ชาวบ้านชุมชนเทพารักษ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๕๓.

ที่เทศบาลพิมพ์แจกจ่ายหรือเผยแพร่ออกไป ที่พอเอ่ยอ้างได้ก็มีของท่านอาจารย์ ผศ.ชอบ คีสวน โกล ที่ท่านเขียนสื่อด้วยภาษาแบบง่าย ซึ่งมีส่วนช่วยให้เข้าใจสินไชมาก

ส่วนพระภิกษุผู้เคยศึกษาสินไชมาก่อนมีความเห็นว่า คติความเชื่อเรื่องผลของกรรมที่เชื่ออยู่ในขณะนี้ ไม่ได้มีผลมาจากการศึกษาเรื่องสินไช เพราะจากการศึกษาชีวิตของยักษ์กุมภกันท์หรือสินไช ผลที่ปรากฏก็แตกต่างกัน คือยักษ์กุมภกันท์ทำชั่วสุดท้ายก็ถูกฆ่าตาย ส่วนสินไชทำดีด้วยการทำตามทีพื่อคือพระยาสุรสาหมอบหมายให้ออกติดตามเอาอาสูมณฑากับเมืองเป็งจาล สุดท้ายก็ได้ครองเมืองซึ่งถือว่าเป็นผลจากการทำดี ตอบได้ว่าคติความเชื่อเรื่องผลของกรรมที่มีอยู่ในขณะนี้ ไม่ได้มากจากการศึกษาเรียนรู้สินไชแต่อย่างใด^๑ ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูอรุณสารเมธี^๒ ผู้มีความเห็นว่า เรื่องสินไชหรือสังข์ศิลป์ชัยเป็นนิทานเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอยู่แล้ว เป็นความฉลาดของปราชญ์โบราณที่ท่านนำมาผูกเป็นเรื่องเล่า จนแตกออกไปเป็นภาพอุปแต้ม การแสดงหมอลำ และการแสดงหนังตะลุง (ในนามหนังบักคือกับบักปอง) เมื่อศึกษาและชมการแสดงแล้วเห็นแต่ความสนุกสนานตามท้องเรื่อง การสอดแทรกเรื่องผลของกรรมจำได้จากคนพากย์ว่าสุดท้ายยักษ์กุมภกันท์ก็ถูกฆ่าตาย สุดท้ายแล้วสินไชก็ฆ่างูชวงได้สำเร็จและออกเดินป่าต่อไป ปราชญ์ท่านไม่ได้สอนเรื่องผลของกรรมตรงๆ ท่านสอนทางอ้อมอย่างชาญฉลาดยิ่ง พวกเราซึมซับเอาคติความเชื่อโดยไม่รู้สึกตัว หากจะตอบว่ามีผลมาจากสินไชหรือไม่ ? คงตอบได้ว่าสินไชได้ตอกย้ำความเชื่อเรื่องผลของกรรมอยู่พอสมควร นั่นหมายถึงไม่ใช่ทั้งหมดของความเชื่อเรื่องผลของกรรมที่มีอยู่ชีวิตจิตใจในขณะนี้ และมีชาวบ้านผู้ได้สัมผัสสินไชกล่าวถึงเกี่ยวหนึ่งของชีวิตว่า^๓ ที่แรกที่ได้นิทานเรื่องสินไชก็รู้สึกธรรมดา คิดว่าคงเป็นนิทานที่เล่าสู่กันฟังทั่วๆ ไป แต่พอได้ยินได้ฟังจากท่านผู้รู้ก็เกิดความเข้าใจใหม่ว่า สินไชเป็นพระโพธิสัตว์ ที่แรกจริงๆ สนใจเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ในตัวละคร แต่พอศึกษามากเข้าก็ทราบว่าสินไชสอนหลายเรื่อง เช่น บุญ บาป การปกครอง เจ้าโคตร เทพ ไสยศาสตร์ รวมทั้งโหราศาสตร์อยู่ด้วย แต่ที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือสะท้อนผลจากการกระทำของตัวละครทุกตัว แต่ละตัวทำอะไรเอาไว้ผลจะปรากฏแก่ตัวนั้น เลยได้แง่คิดจากสินไชว่าเวลาจะคิดจะทำอะไรชวนให้คิดถึงผลที่จะเกิดตามมา เลยทำให้ได้สติหลาย ๆ เรื่องครับ

นางขวัญใจ พันทวี^๔ ชาวบ้านชุมชนบ้านบะขาม แสดงความรู้ถึงความห่วงใยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า แล้วต่อด้วยการตอบคำถามว่า ความเชื่อเกี่ยวกับผลของกรรมคิดว่าไม่ได้มาจากเรื่องสินไชหรอก เพราะมีความเชื่ออยู่ก่อนแล้ว เป็นแต่เพียงว่าความเชื่อเรื่องผลของกรรมฝนสินไช

^๑ สัมภาษณ์ : พระพุทธนิสารมณี, รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : พระครูอรุณสารเมธี, เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : นิยม ทวีโคตร, ชาวบ้านชุมชนหนองแวง ๔, วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๔ สัมภาษณ์ : นางขวัญใจ พันทวี, ชาวบ้านชุมชนบ้านดุม, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓.

มาช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ความเชื่อเดิมมีความมั่นคงยิ่งขึ้น คือเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเองเชื่อมากขึ้น ต้องยอมรับว่าการสอนของหลวงพ่อต้งหลายเป็นลักษณะเบาบาง แต่พอศึกษาเรียนรู้สินไชก็พาให้ใจเชื่อมั่นมากขึ้น เรียกว่าสินไชมีส่วนเสริมให้เชื่อมากขึ้น นายจันทร์ พลสุวรรณ^๑ ชาวชุมชนบ้านคอนบม ก็มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า จริงๆ แล้วชาวพุทธส่วนใหญ่ต่างมีความเชื่อเรื่องกรรมหรือผลของกรรมอยู่แล้ว ก็ทั้งกรรมดีและกรรมชั่วนั้นแหละ และเรื่องสินไชความจริงก็เป็นเรื่องพื้น ๆ ธรรมดา นั่นคือเกี่ยวกับจักร ๆ วงศ์ ๆ มีพระราชา มีตัวโง่งมีพระเอกนางเอก แต่สินไชได้สอดแทรกความคิดความเชื่อไปพร้อมกับการเดินเรื่องด้วย ช่วยให้ผู้คนตื่นตัวไปด้วย และได้ความคิดในเรื่องการทำดีทำชั่วและผลของกรรมดีกรรมชั่วไปด้วย หากจะเปรียบเทียบเปรียบได้กับการยิงนกนัดเดียวแต่ได้นก ๒ ตัวอะไรทำนองนั้น

พระครูบุญชุกร^๒ เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ผู้ศึกษาเรียนรู้และผู้ดูแลสิม (โบสถ์) ที่เล่าเรื่องสินไชทั้งหลัง ให้ความเห็นว่า มีความเชื่ออย่างแน่วแน่ว่าผลที่เกิดขึ้นกับบ้านหรือชุมชนสาวะถีทุกวันนี้ เรื่องสินไชมีส่วนอยู่มาก นึกได้ว่าเฉพาะผลของสินไช หากกล่าวถึงผลความเชื่อเรื่องผลของกรรมที่เกิดจากสินไชว่ามีอยู่หรือไม่ ? คงตอบได้ว่าเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเดิมกับความเชื่อใหม่ ความเชื่อเรื่องผลของกรรมในอดีตก็พื้นฐานชีวิตอยู่ก่อนแล้ว พอมาศึกษาเรียนรู้เรื่องสินไชก็เป็นที่เหตุให้ความเชื่อเดิมหนักแน่นมากขึ้น มีพลังมากขึ้น เรียกได้ว่าสินไชมาคอยสนับสนุนความเชื่อเดิมให้แข็งแกร่งมากขึ้น และได้มีชาวบ้านชุมชนบ้านหนองใหญ่ อำเภอเมืองขอนแก่น ผู้เป็นแกนนำชุมชนทำกิจกรรมต่าง ๆ กล่าวให้สัมภาษณ์ว่า^๓ แรกเริ่มก่อนมารู้เรื่องสินไชก็มาจากเทศบาลนครขอนแก่นจัดกิจกรรมสร้างเสาหลักเมืองใหม่ ได้ไปเดินชมวันเปิดงานจึงได้ทราบเรื่องสินไชชัดมากขึ้น โดยเฉพาะตัวสีโหที่ตั้งอยู่บนหัวเสาไฟฟ้า ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับตัวละครเอกคือสินไชชอบชีวิตของสีโหที่ดูสงบเงียบ คิดว่าตรงกับนิสัยส่วนตัวเลยยึดเอาแนวคิดจากสีโหมาใช้ในชีวิตด้วยคิดเล่น ๆ ว่าอยากมีชีวิตอยู่ที่สูงเหมือนสีโห เพราะหากไม่ดีผู้บริหารเทศบาลคงไม่นำขึ้นตั้งเป็นสง่าบนหัวเสาไฟฟ้าอย่างแน่นอน จึงได้ยึดถือการใช้หรือดำเนินชีวิตตามวิถีของสีโห ยอมรับว่าได้รับอิทธิพลทางความคิดจากเรื่องสินไชอย่างแท้จริง

ผลจากการศึกษาความเชื่อเรื่องผลของกรรมพบว่า ความเชื่อเรื่องผลของกรรมก็เช่นกัน นั่นคือความเชื่อเรื่องผลของกรรมในนิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย คอยสนับสนุนส่งเสริมคติความเชื่อผลของกรรมที่มีอยู่เดิมให้หนักแน่นมากขึ้น ไม่ให้คลอนแคลนและหวั่นไหวไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ ตอกย้ำความรู้สึกนึกคิดว่ากรรมที่ทำทุกอย่างมีผลเกิดตามมาอย่างแน่นอน ไม่มีใครหลีกเลี่ยงจาก

^๑ สัมภาษณ์ : นายจันทร์ พลสุวรรณ, ชาวบ้านชุมชนบ้านดุม, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓.

^๒ สัมภาษณ์ : พระครูบุญชุกร, เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวะถี, วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : นางราตรี โพธิ์อ้วน, ประธานชุมชนโนนทัน ๒, วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๒.

กรรมที่ตนเองกระทำไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อเดิมที่มีอยู่แล้ว ซึ่งสามารถศึกษากรณีตัวอย่างของ
ยักษ์กุ่มภักดิ์ผู้ได้รับผลของกรรมที่ทำได้อย่างปรากฏชัดที่สุด

๔.๒.๓ ความเชื่อเรื่องบุญ

ประเด็นคติความเชื่อเรื่องบุญในนิทานสินไซ มีเนื้อเรื่องที่กล่าวถึงน้อยเช่นเดียวกับนรกร
สวรรค์ แต่พอกล่าวถึงแล้วกลับมีพลังสร้างสรรค์ความรู้สึกรักใคร่ได้มาก จากแบบสัมภาษณ์ (ฝากให้
นักเรียนตัวแทนกลุ่มศึกษาสินไซสัมภาษณ์แทนผู้วิจัย) มีข้อความที่บ่งบอกถึงความมีอิทธิพลของ
นิทานสินไซที่มีต่อเยาวชนคนขอนแก่น ความว่า (อธิบายความหรือตีความจากข้อเขียนสั้น ๆ-ผู้วิจัย)
“คติความเชื่อเรื่องบุญที่เกิดจากการศึกษาเรียนรู้สินไซ โดยผ่านการวาดภาพเล่าเรื่องสินไซในตอน
ต่าง ๆ ซึ่งครูและวิทยากรกล่าวสอนเสมอว่า โบราณท่านจารหรือจารึกอักษร ๑ ตัวอักษรเท่ากับได้
สร้างพระพุทธรูป ๑ องค์ หากนักเรียนวาดภาพ ๑ ภาพเล่าเรื่องสินไซผู้เสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์
ก็เท่ากับได้สร้างพระพุทธรูป ๑ องค์ไว้ในพระพุทธศาสนาเช่นกัน”^๑ จากที่ยกมากล่าวข้างต้นเป็น
เครื่องยืนยันได้ว่าคติความเชื่อเรื่องบุญในนิทานสินไซได้มีอิทธิพลต่อเยาวชนคนขอนแก่นแล้ว โดย
มีนักเรียนในโรงเรียนเทศบาลเป็นตัวแทน

ในประเด็นคติความเชื่อเรื่องบุญ พระครูบุญชยกร^๒ ให้ความเห็นน่าฟังมากกว่า จากการที่
ได้คลุกคลีอยู่กับเด็ก ๆ บ้านสาวะถี หรือเด็ก ๆ ที่มีมาจากต่างถิ่น เช่น นักเรียนโรงเรียนรุ่งอรุณ
จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น ล้วนมีความเชื่อว่านิทานสินไซโดยเฉพาะตัวละครเอกคือสินไซเป็นผู้มีบุญ
มาเกิด คนมีบุญจึงมีลักษณะและความสามารถพิเศษเสมอ ดุสินไซเป็นตัวอย่าง หากต้องการมี
ลักษณะและความสามารถพิเศษต้องทำบุญมาก ๆ บุญในทัศนะของเด็กจึงไม่เกี่ยวกับการได้ขึ้น
สวรรค์ แต่เป็นเรื่องของลักษณะและความสามารถพิเศษ ซึ่งเด็ก ๆ พยายามสร้างชุมชนของตนเองให้
มีลักษณะพิเศษหรือแตกต่างไปจากชุมชนอื่น และสร้างตัวพวกเขาเองให้มีความสามารถพิเศษ
เพื่อให้คนอื่นมาศึกษาความพิเศษของพวกเขา ตัวอย่างคือทั้งหน่วยงานราชการ ชุมชนหมู่บ้านและ
โรงเรียนต่าง ๆ หรือแม้แต่ประเทศลาวมาศึกษาดูงานที่บ้านสาวะถี ดังนั้นเรื่องบุญจึงไม่ใช่การได้ขึ้น
สวรรค์แต่อย่างใด

สำหรับ นางคำสา ประลอบพันธุ์^๓ ชาวบ้านชุมชนบ้านโนนชัยแล้ว คำว่า บุญ เป็นคำที่ฟัง
ง่าย ๆ และเข้าใจได้ไม่ยาก เพราะมีความเชื่อซึ่งได้ฟังจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายตลอดมาว่า การได้ฟังการ
เล่าเรื่องสินไซจากใครก็ตามถือว่าได้บุญแล้ว เหตุผลเพราะเป็นการเล่าเรื่องพระโพธิสัตว์ที่เสวยชาติ

^๑ สัมภาษณ์ : นักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดกลาง แต่ไม่ปรากฏชื่อสกุล, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : พระครูบุญชยกร, เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวะถี, วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : นางคำสา ประลอบพันธุ์, ชาวบ้านชุมชนโนนชัย, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๓.

เป็นสินไช ผู้จะเสวยชาติเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ยิ่งฟังว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าก็ยิ่งเชื่อว่า ได้บุญมาก ตอบได้เต็มปากเต็มคำว่า ได้บุญและได้บุญมากอย่างแน่นอนค่ะ ซึ่งสอดคล้องกับนางค้อง ไครบุตร^๑ ผู้มีความเชื่ออย่างเดียวกันว่า ความเชื่อบุญมีอยู่เดิมแล้ว เมื่อมาฟังเรื่องสินไชก็เป็นการเพิ่มความเชื่อในบุญเพิ่มมากขึ้น เพราะเห็นใครต่อใครบอกว่าฟังแล้วได้บุญ เรียกว่าสินไชมีส่วนช่วยให้เชื่อบุญมากขึ้น

ส่วนพ่อนุญตา ภูวงส์งาม^๒ มีความเห็นว่าสินไชเป็นเรื่องยิ่งใหญ่มากในชีวิต จนเกิดความคิดว่าบุญไม่ใช่การทำบุญกับพระในวัดเท่านั้น แต่ได้แสดงหมอลำสินไชก็เป็นบุญแล้ว หากบุญในความหมายคือความสุข เพราะในขณะที่ร้องขณะลำจะเกิดความสุขมาก อยู่ที่บ้านไม่มีใครมาว่าจ้างให้แสดงก็ชวนน้อง ๆ อติตลูกทีมหมอลำสินไช มารวมวงแสดงหมอลำ ซึ่งทุกคนก็เกิดความรู้สึกเป็นสุขหรือมีความสุขเสมอ ขณะที่นักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดกลางผู้แสดงละครเวทีเกี่ยวกับสินไช^๓ ให้ความเห็นเรื่องบุญว่า ที่มีเรียวแรงแสดงละครเวทีในท่าต่าง ๆ ด้วยชุดเสื้อผ้าที่หลากหลายและหนักอึ้งได้อย่างคล่องตัว ก็เพราะมีความเชื่อว่าได้บุญตามที่ครูสอน ซึ่งบุญจริง ๆ เป็นอย่างไรไม่รู้จักคิดนัก แต่ครูพร้าสอนว่านักเรียนคนใดได้แสดงละครเวทีถือว่าได้บุญมาก ก็เลยมีกำลังใจแสดงอย่างเต็มที่ ผลงานการแสดงจึงออกมาดี ในประเด็นนี้มีชาวบ้านสาวะดีผู้ใช้ชีวิตร่วมกับการปรากฏของสินไชให้สัมภาษณ์ว่า^๔ เคยถามผู้เฒ่าผู้แก่แต่เก่าก่อนว่าเล่านิทานสินไชไปทำไม ท่านตอบว่าเล่าเอาบุญ ผู้เล่าก็ได้บุญผู้ฟังก็ได้บุญ เรียกว่าได้บุญกันทั้ง ๒ ฝ่าย นี่แม่ได้ยินมาอย่างนี้ตั้งแต่เป็นเด็กน้อยแล้ว และแม่เองก็เชื่ออย่างนั้นคือเล่าและฟังเรื่องสินไชแล้วได้บุญ ตอบคำถามที่ว่าแล้วแม่ได้บุญจริง ๆ หรือ คำตอบมีว่า ได้ค่ะ ได้จริง ๆ เลยแหละ เพราะเวลาเล่าก็พอใจดีใจที่จะเล่า หรือเวลาฟังก็ซาบซึ้งไปกับบทบาทของตัวละครแต่ละตัว บางครั้งจนน้ำตาไหล แต่ก็มีมีความสุขมาก หากกล่าวตามรู้สึกที่เกิดก็ถือว่าเป็นบุญหรือได้บุญนะ

ความเชื่อที่ว่าเมื่อได้ฟังการเล่าเรื่องสินไชแล้วได้บุญ ดายแล้วจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ เป็นต้น ล้วนแต่เป็นความเชื่อฝังใจของ คำลี เคียงคำผง^๕ มาช้านาน ยิ่งมาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้สินไชที่เทศบาลกำลังส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนคนขอนแก่นได้ศึกษาอยู่ในขณะนี้ ยิ่งเป็นการเพิ่มเสริมและสร้างสรรค์จิตวิญญาณส่วนให้ตื่นขึ้นมารับรู้สิ่งเก่าที่โผล่ขึ้นท่ามกลางเมืองขอนแก่น หากบุญแปลว่าความดีอกดีใจแล้วละก็ คิดว่าดินฉันได้มากกว่าใครกรรมัง เพราะมีความดีใจและมีความสุข

^๑ สัมภาษณ์ : นางค้อง ไครบุตร, ชาวบ้านชุมชนโนนชัย, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๓.

^๒ สัมภาษณ์ : พ่อนุญตา ภูวงส์งาม, อายุ ๘๔ ปี ชาวบ้านโลกกลาง, วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : นักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ขอนแก่น, วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

^๔ สัมภาษณ์ : แม่ม้วน (คณะบายศรี), ชาวบ้านสาวะดี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๕ สัมภาษณ์ : นายคำลี เคียงคำผง, ชาวชุมชนหนองคู, วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๓.

มากเมื่อได้ยินเรื่องเล่าสินไช รู้สึกว่าได้หวนกลับไปสู่อุดมคติอันไกลโพ้นด้วยซ้ำไป ส่วนนางเครือจิต จามจุรีย์ มีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ได้บุญหรือเป็นบุญมากนะที่มีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้เรื่องสินไช พอมีโอกาสก็พยายามศึกษาอย่างเต็มที่ มีบรรยายที่ไหนก็ตามไปฟังทุกที่ ความประทับใจครั้งแรกก็มาจากคำพูดที่ว่า ให้ยาว ๆ ไว้คือสินไช ฟันไต่ ปีนี่ปีปีหน้าจั่งค่อยสอน ยิ่งอยากรู้ความหมายที่แท้จริงมันหมายถึงอะไร เอาเป็นว่าแม้จะไม่รู้อะไรมาก แต่อย่างน้อยก็ได้บุญมาก ก็แล้วกัน แค่นี้ก็ถือว่าคุ้มแล้ว

คุณยายสงค์ เหลาหา^๒ ชาวบ้านสาวะถี ผู้สนใจนิทานสินไชมาแต่เด็กและได้นำนิทานสินไชมาเป็นแม่แบบในการเล่า ที่เรียกว่า เล่าสินไช กล่าวถึงเรื่องบุญว่าพ่อแม่เคยสอนว่า ตัวสินไช สิโห หอยสังข์นั้นแหละคือตัวบุญ หากใครได้อ่านศึกษาเรียนรู้หรือแค่ได้ยินได้ฟังเรื่องสินไชก็ถือว่า ได้บุญแล้ว หมอลำสินไชจึงอยู่ในดวงใจเสมอจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังมี พ่อจอม ข่อยุ่น^๓ เสริมความคิดในเรื่องบุญว่า ในโอกาสที่เทศบาลนครขอนแก่นได้นำเรื่องสินไชมาเป็นแกนหลักในการพัฒนาเมืองขอนแก่นนั้น ที่แรกก็ยังคงคิดว่ามันจะเป็นไปได้ได้อย่างไร เพราะนิทานสินไชเป็นเรื่องโบราณแล้วรุ่นใหม่สมัยใหม่จะรับได้หรือ แต่พอเริ่มศึกษาเรียนรู้จากวิทยากรจากที่ต่าง ๆ และได้ ออกไปศึกษาดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ ที่กล่าวหรือเล่าถึงสินไช จนเกิดความคิด ความรู้และความเข้าใจในนิทานสินไชมาก ที่ประทับใจมากคือเกิดความสุขอย่างประหลาด เพียงแค่คิดถึงสินไชในตอนต่าง ๆ ที่จำได้จากการฟังก็เกิดเป็นความสุข ความสุขที่ว่ามันหากหมายถึงบุญคงได้กระมัง เพราะได้ยินผู้ใหญ่กว่าหลายท่านพูดทำนองว่า ไปศึกษาสินไชเอาบุญ เหมือนกับไปฟังเทศน์เอาบุญอะไรอย่างนั้น

หญิงชราผู้ไม่ประสงค์เอ่ยนามแสดงความเห็นเพิ่มเติมอย่างน่าฟังว่า “ความจริงแล้วแม่ได้ ฟังนิทานสินไชมาแต่เด็กแล้ว แต่ไม่ชัดเจนเหมือนทุกวันนี้ คำพูดก่อนแม่เล่านิทานสินไชท่านชอบ ขึ้นต้นว่า มา มา มา มา ฟังนิทานสินไชเอาบุญ ฟังไปฟังมาปรากฏว่าหลับก่อนแม่เล่าจบในแต่ละตอน ทุกทีไป มาคิดได้ที่หลังว่าเป็นบุญของเราหรือบุญของแม่กันแน่ แต่ที่แน่ๆ คือแม่สบายใจที่เห็นลูก หลับ เลยตอบได้ว่าคำว่า บุญ ในที่นี้น่าจะหมายถึงเอาการ ได้กินอิ่มนอนหลับของแม่สมัยเป็นเด็ก มากกว่า คงไม่ใช่บุญที่นำพาขึ้นสวรรค์แต่อย่างใด เลยเป็นเหตุให้สนใจเล่าสินไช เพราะในใจลึก ๆ คิดว่า ได้บุญ คนที่มาฟังก็ถือว่ามาเอาบุญ เลยเป็นว่าทั้งผู้เล่าและผู้ฟังต่างก็ได้บุญกันทั้งสองฝ่าย

^๑ สัมภาษณ์ : นางเครือจิต จามจุรีย์, ชาวชุมชนหนองคู, วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๓.

^๒ สัมภาษณ์ : คุณยายสงค์ เหลาหา, ศิลปินด้านวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : พ่อจอม ข่อยุ่น, ศิลปินพื้นบ้าน ชาวบ้านสาวะถี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๔ สัมภาษณ์ : คุณยายผู้ไม่ประสงค์ออกนาม ชาวบ้านสาวะถี, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

ผลจากการศึกษาความเชื่อเรื่องบุญพบว่า ความเชื่อเรื่องบุญไม่ใช่การทำบุญตามวิธีของชาวพุทธ เช่น ทำบุญตักบาตร ที่เรียกว่าทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น หรือทำดีตามนัยต่าง ๆ แต่อย่างใด แต่หมายถึงการได้ยินได้ฟัง การแสดงหมอลำ การแสดงหนังตะลุง การแสดงละครเวที หรือการได้ศึกษานิทานสินไซ มีความเข้าใจว่าเป็นบุญแล้ว และความเชื่อเรื่องบุญเกี่ยวกับสังข์ศิลป์ชัยแบ่งออกได้ ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เชื่อว่าสังข์ศิลป์ชัยเป็นผู้มีบุญมาเกิด คนมีบุญจะเป็นคนมีความสามารถพิเศษและมีคุณลักษณะพิเศษกว่าใคร ๆ ผู้ศึกษาจึงจินตนาการตามและทำบุญมาก ๆ เพื่อจักเป็นผู้มีบุญอย่างสังข์ศิลป์ชัย กับส่วนที่เชื่อว่าการได้ฟังการเล่านิทานสังข์ศิลป์ชัย การได้แสดงสังข์ศิลป์ชัย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสังข์ศิลป์ชัย ก็ล้วนเป็นเหตุให้ได้บุญทั้งนั้น ความเชื่อเรื่องบุญจึงเป็นเรื่องที่ทำให้ได้ง่ายกว่าความเชื่อเรื่องอื่น ๆ ในสังข์ศิลป์ชัย

๔.๒.๔ ความเชื่อเรื่องบาป

สำหรับประเด็นสุดท้ายของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ คติความเชื่อเรื่องบาป ซึ่งเป็นเรื่องที่คู่กับคติความเชื่อเรื่องบุญ เมื่อพูดเรื่องบุญก็เป็นเหตุให้คิดถึงเรื่องบาปควบคู่กันไปด้วย แต่ดูเหมือนว่าจะมีความแตกต่างกัน ในเบื้องต้น คุณยายสงค์ เหลาหา เสนอความเห็นเห็นว่านิทานเรื่องสินไซมีแต่เรื่องดี ๆ ที่เรียกว่าบุญนะ หากจะถามถึงส่วนที่ไม่ดีที่เรียกว่าบาป เห็นมีแต่ยักษ์กุมภกัณฑ์เท่านั้นที่มีความชัดเจนกว่าตัวละครอื่น ๆ นอกนั้นก็มีแม่ยาแฝดหรือธิดาทั้งหก หากจะกล่าวให้สั้นเข้าและฟังง่ายก็คือนิทานสินไซเป็นนิทานที่เสนอเรื่องบุญมากกว่าเรื่องบาป ที่กล่าวถึงเรื่องบาปเป็นเพียงองค์ประกอบเล็กๆ เท่านั้น ในส่วน นายเรืองชัย ทรายู^๑ ผู้สนใจทางการเมืองให้ข้อเสนอที่น่าสนใจก็คือว่า หากต้องการให้น่าเสนอส่วนที่เป็นบาปในนิทานสินไซมีน้อยมาก ตอนที่พอจะพูดถึงได้บ้างเห็นจะเป็นเรื่องการปกครองของวรรณาค ที่ปกครองบ้านเมืองไม่ดี คือผู้ปกครองไม่ตั้งตนอยู่ในธรรม เป็นเหตุให้ประชาชนเดือดร้อนและประเทศชาติวุ่นวาย ในทัศนะส่วนตัวถือว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องบาปสาธารณะ เพราะผู้มีอำนาจเมื่อตั้งจิตคิดไม่ดีแล้วจะเป็นเหตุปัจจัยให้ประชาชนและประเทศชาติบ้านเมืองเดือดร้อนไปด้วย ชาวบ้านสาวะถึกกล่าวเพิ่มเติมว่า^๒ บาปในเรื่องสินไซไม่ปรากฏชัด แต่ตอนที่พอจะกล่าวสะท้อนเรื่องบาปได้แก่ตอนที่ท้าวเวสสุวรรณห้ามยักษ์กุมภกัณฑ์ แล้วยักษ์กุมภกัณฑ์ไม่เชื่อฟัง จึงเป็นเหตุให้ยักษ์กุมภกัณฑ์ทำบาปคือการลักขโมยเอานางสุมนทาไปเป็นเมีย ความเชื่อว่าเป็นบาปที่มีส่วนมาจากเรื่องสินไซก็ไม่ได้ถึงขนาดนั้น เพราะความเชื่อเรื่องบาปมีมาก่อนแล้ว แต่บาปในเรื่องสินไซก็คอยตอกย้ำให้ความเชื่อมั่นคงยิ่งขึ้น

^๑ สัมภาษณ์ : นายเรืองชัย ทรายู, ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : แม่ชาลี (หมอลำพันปี) ชาวบ้านสาวะถึก, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

นายกัมมัญญะ เห่งละคร^๑ ชาวบ้านชุมชนสามเหลี่ยม ให้ความเห็นที่ว่าตัวละครที่สร้างสีสันให้แก่เรื่องสินไซมากที่สุด ได้แก่ ยักษ์กุมภกันท์ เพราะเป็นตัวร้ายที่แสดงบทบาทของตัวเองได้ ตื่นเต้นตลอดทั้งเรื่อง ในมุมมองของผมนึกมองว่าเป็นตัวแทนของบาป ซึ่งช่วยให้เข้าใจสภาพหรือสภาวะที่เป็นเชิงรูปธรรมได้ชัดเจนว่า โอบนอตัวบาปที่แท้และสามารถสัมผัสได้ก็คือตัวยักษ์กุมภกันท์และการกระทำของยักษ์กุมภกันท์นี้เอง อยากจะบอกว่าบาปไม่ต้องไปศึกษาเรียนรู้ที่ไหนให้มาก ศึกษาจากยักษ์กุมภกันท์ก็พอแล้วครับ ในขณะที่ นายจันดา หล้าจันดา^๒ มีความเห็นว่า ตัวละครที่เห็นสมบูรณ์แบบที่สุดได้แก่ยักษ์กุมภกันท์นะ ไม่ใช่สินไซหรอก เพราะอะไรก็เพราะยักษ์กุมภกันท์เป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของบาปที่ชัดที่สุด เห็นได้ง่ายที่สุดว่าบาปเป็นอย่างไร ผลของบาปเป็นอย่างไร ถูกฆ่าตายแล้วยังกลับฟื้นคืนชีพอีก หรือคิดว่าฆ่าได้แล้วแต่ไม่ยอมตายสักที ถึงตายก็แผ่ขยายออกไปได้อีกมากมายเหลือคณานับ บาปจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวและไม่ควรทำตามตัวอย่างยักษ์กุมภกันท์โดยประการทั้งปวง

ถึงกระนั้นก็ตาม นายขุน วงศ์ไชยสิทธิ์^๓ เสนอความเห็นในทำนองว่า ชั่วนี้แหละดี หมายถึงชั่วเป็นครู หรือผิดเป็นครู คนเราไม่ควรรู้จักแต่ดี ควรรู้จักสิ่งชั่วไปด้วย เพราะสิ่งชั่วจะช่วยบอกให้เราไม่เอาตัวอย่าง หากรู้จักสิ่งชั่วจะไม่ต้องเปลืองใจทำสิ่งชั่ว หลวงพ่อโพธิ์บ้านโนนทันจึงสอนแบบย้อนศรว่า ของคืออยู่ที่ขี้ ฟังครั้งแรกดูเหมือนไม่เข้าใจ แต่พิจารณาแล้วก็เห็นจริงตามด้วยกรณียักษ์กุมภกันท์ก็เช่นเดียวกัน เป็นตัวอย่างที่คอยย้ำเตือนเรา เรียกว่าเรื่องสินไซหากขาดยักษ์กุมภกันท์รับรองไม่สนุกเอาเสียเลย เพราะมียักษ์จึงทำให้เรื่องสนุกตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ส่วน ทองมา พรหมบุตร^๔ มีความเห็นต่างออกไปว่า ยักษ์ก็คือยักษ์จะนำไปเปรียบกับบาปไม่ได้ เพราะยักษ์เป็นอมมนุษย์แต่เป็นสิ่งมีชีวิต ส่วนบาปเป็นภาวะหรือสภาพอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการทำสิ่งชั่ว เรียกว่าเป็นผลก็ได้ ไม่เห็นเกี่ยวกับยักษ์เลย ส่วนยักษ์กุมภกันท์ในเรื่องสินไซก็สะท้อนย้อนความคิดได้เหมือนกัน โดยเฉพาะภาพของยักษ์กุมภกันท์สื่อความน่ากลัวได้มาก ความดีของยักษ์กุมภกันท์ก็คือช่วยสะกิดยั้งยั้งใจก่อนจะทำสิ่งชั่วอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน

“แม้ว่านิทานสินไซจะไม่ได้พูดถึงเรื่องบาปมาก แต่บาปครั้งเดียวของยักษ์กุมภกันท์มันยิ่งใหญ่กว่าบาปใด ๆ ที่ปรากฏในท้องเรื่องทั้งหมด หรือบาปครั้งแรกครั้งเดียวของยักษ์กุมภกันท์เป็นตราบาปติดตัวยักษ์กุมภกันท์ไปจนตาย เป็นบาปที่ซึมลึกเข้าไปในจิตวิญญาณจนยากแก่การแก้ไข จนผิดครั้งนั้นเป็นผิดที่รุนแรงจนยากต่อการแก้ไขโดยสิ้นเชิง ซึ่งยักษ์กุมภกันท์แสดงบทบาทนั้นได้อย่าง

^๑ สัมภาษณ์ : นายกัมมัญญะ เห่งละคร, ชาวบ้านชุมชนสิริฐาน, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓.

^๒ สัมภาษณ์ : นายจันดา หล้าจันดา, ชาวบ้านชุมชนสิริฐาน, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓.

^๓ สัมภาษณ์ : นายขุน วงศ์ไชยสิทธิ์, ชาวบ้านชุมชนโนนทัน ๑, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓.

^๔ สัมภาษณ์ : ทองมา พรหมบุตร, ชาวบ้านชุมชนโนนทัน ๒, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓.

หาที่ดำเนินมิได้” ที่กล่าวมาเป็นความเห็นของ พระครูบุญชยกร^๑ และท่านได้วิเคราะห์ในเชิงสังคมวิทยาต่อไปว่า ผู้แต่งมีความซาบซึ้งมากในการประพันธ์ที่ซ่อนสาระสำคัญไว้ในตัวละครได้เหมาะสมและลงตัวที่สุด หากมองในเชิงสังคมเป็นเครื่องเตือนสติได้อย่างดีว่าคนเราอย่าพยายามทำผิด หรือหากผิดพลาดด้วยพลังพลอสติก็พยายามตั้งสติใหม่ คิดใหม่ ทำใหม่ เริ่มต้นใหม่ อย่าตกใจและอย่าใจเสีย หรือเสียใจนะเสียได้แต่อย่าใจเสียอะไรทำนองนั้น เพราะถ้าไม่อย่างนั้นมันจะเป็นเหมือนยักษ์กุมภกัณฑ์ ที่ผิดพลาดครั้งแรกด้วยการเปลวใจให้ลอยไปกับกามารมณ์จนยับยั้งชั่งใจไม่อยู่ ท้าวเวสสุวรรณห้ามเท่าไรก็ไม่เชื่อฟัง เทียวทำบาปเรื่อยไป สุดท้ายตนเองก็มาตายเพราะการทำบาปของตนนั้นแหละ ทุกคนพึงระวัง ให้ดูตัวอย่างยักษ์กุมภกัณฑ์ให้ดี

ในประเด็นเดียวกันนี้ พระพุทธานุสรมณี^๒ ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ความจริงแล้วนิทานสินไชยสอนเรื่องบาปชัดมาก และสอนหรือนำเสนอตั้งแต่เริ่มเรื่องเลยทีเดียว แต่คนอ่านคนศึกษาไม่ได้ใส่ใจเองเลย ๆ คนไปสนใจแต่ยักษ์กุมภกัณฑ์คือสนุกตื่นเต้นไปกับยักษ์กุมภกัณฑ์ แต่ไม่สนใจการกระทำของยักษ์กุมภกัณฑ์ซึ่งเป็นบาปกลับไม่สนใจ พวกเขามองข้ามแก่นหรือสาระสำคัญของเรื่องไป จึงพามองไม่เห็นหัวใจของเรื่อง เพราะคนเราหากไม่ระวังจิตเสียอย่างเดียวจะก่อบาปได้ง่าย หรือจะทำชั่วได้ง่าย ผู้ประพันธ์จึงแต่งไว้ปรากฏตั้งแต่เริ่มเรื่องเลยทีเดียว หากพิจารณาตามหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาก็ตรงกับ สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง หมายถึงการไม่ทำบาปหรือชั่วทั้งปวง บาปหรือชั่วไม่พึงกระทำให้ตั้งแต่เริ่มแรกชีวิต จึงคิดว่าผู้ประพันธ์ท่านเก่งมาก ถือว่าท่านนำหลักการหรือหัวใจของพระพุทธศาสนามาตั้งก่อน แล้วนำตัวละครอื่น ๆ มาประกอบช่วยทำให้เรื่องเดินไปได้ด้วยดี เรียกว่าสนุกตื่นเต้นตั้งแต่เริ่มแรก เราใจในท่ามกลาง โศกเศร้าสลดเสียใจและดีใจสมหวังในตอนท้าย เรียกว่าเป็นนิทานพื้นบ้านที่ครบเครื่อง และนำแนวคิดหลักของพระพุทธศาสนาคือการไม่ทำบาปหรือทำชั่ว มาเปิดฉากของเรื่องแต่คนส่วนมากมองไม่ออกเท่านั้นเอง

“ผมว่าธรรมะสอนใจในเรื่องสินไชยได้แก่ แม่ย่าแฝดหรือพวกหมอทำคลอด สะท้อนความจริงของคนในสังคมได้มากกว่าใคร โดยที่แม่ย่าแฝดสอนเรื่องความอิจฉาริษยาคนอื่นที่ได้ดีหรือเจริญมากกว่าตนเอง ผมถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นบาปมากกว่าตัวละครหรือตอนอื่น ๆ” นายสุ่ม สุวรรณวงศ์^๓ ให้ความเห็น และกล่าวเพิ่มเติมต่อว่า ยักษ์กุมภกัณฑ์เป็นตัวแทนแห่งบาปอยู่แล้ว เพราะไปลักขโมยเป็นบาปทางกาย ส่วนการกระทำของแม่ย่าแฝดผู้เป็นตัวแทนของริษยาทั้งหกเป็นบาปทางใจ เพราะเห็นคนอื่นได้ดีแล้วตนไม่ได้ เกิดความรู้สึกอิจฉาริษยาภายในจิตใจเป็นบาป

^๑ สัมภาษณ์ : พระครูบุญชยกร, เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวะถี, วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : พระพุทธานุสรมณี พระครูอรอดสารเมธี และพระครูบุญชยกร, วันที่ ๒๘, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : นายสุ่ม สุวรรณวงศ์, วันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๒.

ภายใน มีความซึมลึกมากกว่าบาปภายนอก เขาเป็นว่าบาปของแม่ยาแฝดในทัศนะของผมถือว่าเป็นบาปมากกว่ายักษกุมภณัฑ์ที่แก้แล้วกัน

ผลการศึกษาวิจัยประเด็นความเชื่อเรื่องบาป พบว่ายักษกุมภณัฑ์เป็นตัวแทนของการทำบาป หรือเป็นตัวแทนของบาปโดยแท้ ซึ่งปรากฏในท้องเรื่องและรับรู้ได้ง่ายกว่าตัวละครอื่น ๆ และเห็นว่าแม่ยาแฝดในนามธิดาทิ้งหกกั๊จัดเป็นบาปในเชิงสังคมได้มาก โดยที่การกระทำของตัวละครทั้งสองสนใจแก่ผู้ศึกษาได้เป็นอย่างดี หากพิจารณาจากผลการศึกษาวิจัยที่กล่าวมา จึงเป็นเหตุให้นิทานสินไชยยังคงมีชีวิตชีวา และโดดเด่นอยู่คู่กับวิถีของชาวอีสานในบางส่วนมีจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น จนถึงทุกวันนี้

๔.๒.๕ ความเชื่อเรื่องนรก

ประเด็นคติความเชื่อเรื่องนรกในวรรณกรรมเรื่องสินไชย หากกล่าวตามเนื้อเรื่องอาจจะไม่มีความโดดเด่นมากนัก เพราะมีเพียง ๒ – ๓ ตอนเท่านั้นที่กล่าวถึงนรก ซึ่งเป็นการกล่าวถึงเฉพาะผลว่าหากทำอย่างนี้จะจะไปตกในนรก โดยไม่ได้กล่าวพรรณนาสภาพให้เกิดความรู้สึกกลัวแต่อย่างใด แต่จากการออกไปสัมภาษณ์พบว่า การเกิดความกลัวต่อนรกไม่ได้เกิดจากการเล่าเรื่อง แต่เกิดจากภาพจิตรกรรมฝาผนังหรือรูปแต้มบริเวณล้อมรอบสิมวัดไชยศรี บ้านสาวะถี โดยท่านพระครูบุญชยากร^๑ ได้สะท้อนคติความเชื่อเรื่องนรกไว้อย่างน่าสนใจว่า สมัยเป็นเด็กได้ออกมาวิ่งเล่นที่บริเวณลานวัด มีอยู่วันหนึ่งได้เดินไปข้าง ๆ โบสถ์หรือสิมของวัดไชยศรีนี้แหละ มองไปรอบ ๆ เพื่อชมภาพวาดต่าง ๆ ที่อยู่รอบสิม มองภาพอื่น ๆ ก็รู้สึกธรรมดา คือไม่ตื่นเต้นหรือไม่เกิดความรู้สึกอะไร แต่พอมองเห็นภาพยักษกุมภณัฑ์ก็กลับเกิดความรู้สึกกลัวขึ้นมาทันที เพราะภาพที่ปรากฏตามความรู้สึกในขณะนั้นคือผี แม้มีผู้ใหญ่หลายคนบอกว่าไม่ใช่ผีแต่เป็นยักษ์ที่ชื่อว่ายักษกุมภณัฑ์ (ซึ่งในขณะนั้นไม่ทราบหรือว่าผีกับยักษกุมภณัฑ์ต่างกันอย่างไร?) รู้แต่ว่าเป็นภาพวาดที่น่ากลัวมาก กลัวจนไม่กล้ามองไปที่โบสถ์ เวลาทำอะไรไม่ถูกใจผู้ใหญ่ ๆ มักจะบอกว่าเดี๋ยวจับไปให้ยักษกุมภณัฑ์หักคอ ยิ่งเพิ่มความกลัวเข้าไปอีก จากความน่ากลัวจนกลายเป็นความกลัวที่ติดตัวตลอดมา

ความกลัวที่เกิดจากการดูภาพยักษกุมภณัฑ์ก็มีส่วนไม่น้อย ที่ช่วยให้สร้างจินตนาการไปถึงสัจวันนรกในนรกจริง ทั้ง ๆ ที่นรกจริง ๆ มีจริงหรือเปล่าก็ไม่รู้ แต่พออนุมานจากภาพยักษกุมภณัฑ์นี้แหละ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นความเห็นของ นายทองพูน กระवालไพร^๒ ผู้ที่เห็นภาพยักษกุมภณัฑ์มาแต่เด็ก พอโตขึ้นมาก็ยังเห็นภาพยักษกุมภณัฑ์นั้นอยู่เสมอ ดังนั้นภาพของสัจวันนรกเป็นอย่างไรก็ได้อาศัยภาพยักษกุมภณัฑ์เป็นแบบในจินตนาการ ช่วยให้มองเห็นภาพสัจวันนรกและภาพนรกได้

^๑ สัมภาษณ์ : พระครูบุญชยากร, เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวะถี, วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : นายทองพูน กระवालไพร, ชาวบ้านชุมชนคนรถไฟ, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๓.

กระจำขจัดขึ้น ในขณะที่ นางหนูจันทร์ ไชจันทร์^๑ ในอดีตผู้มีบ้านอยู่ติดกำแพงวัด ทุกวันจะทองเห็นเห็นภาพสัตว์นรกหรือภาพนรกอยู่บริเวณใต้ช่องฟ้าใบระกาของศาลาการเปรียญ จึงเป็นเหตุให้ภาพนรกปรากฏอยู่ในจิตใจตลอด จนกลายเป็นเรื่องคุ้นชินของชีวิตไป แต่ก่อนก็ไม่คิดอะไรมาก แต่พอมารู้จักยักษ์กุมภัณฑ์ในสินไซ ดูเหมือนว่าได้มาช่วยเติมเต็มหรือพลิกฟื้นภาพสัตว์นรกหรือนรกในอดีตให้หวนกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง ก็ไม่มีอะไรมาหักหรือเพียงแค่มาตอกย้ำความรู้สึกแล้วทำสิ่งชั่วให้หนักแน่นมากขึ้นก็เท่านั้นเอง

เมื่อเกิดความกลัวก็ได้ไปเล่าให้พ่อแม่และญาติๆ ฟัง ท่านก็เล่าเรื่องสินไซให้ฟัง ก็ทราบว่ายักษ์กุมภัณฑ์ในเรื่องสินไซก็คือหัวหน้าผีทั้งหลาย หรือเรียกว่าเป็นเจ้าแห่งผีผู้มาจากแดนนรกก็ได้เมื่อใดเป็นหนุ่มหากคิดจะทำชั่วหรือทำสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ภาพของยักษ์กุมภัณฑ์จะคอยย้ำเตือนสติอยู่เสมอ จนไม่กล้าจะทำความชั่ว ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าคติความเชื่อเรื่องนรกไม่เกิดจากเนื้อเรื่อง แต่เกิดจากภาพวาดหรือรูปแต้มที่คอยเตือนใจผู้ชมให้เกิดความกลัวได้อย่างประหลาดยิ่ง ในประเด็นเดียวกันนี้ อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์^๒ ผู้เกิดที่บ้านสาวะถีเช่นเดียวกับพระครูบุญชยากร ให้ความสอดคล้องกันว่า สมัยเป็นเด็กได้ยินได้ฟัง ได้ชมการแสดงหมอลำ และการแสดงหนังตะลุงที่บอกเล่าเรื่องสินไซอยู่เสมอ แต่ไม่มีการนำเสนอเรื่องนรก แต่ที่เข้าใจและเกิดความกลัวที่จะตกนรกก็มาจากการชมภาพจิตรกรรมฝาผนังบริเวณรอบโบสถ์วัดไชยศรีนั่นเอง จึงตอบได้ว่าทั้งพระครูบุญชยากรและอาจารย์สุภัทร บริบูรณ์ ได้รับคติความเชื่อเรื่องนรกมาจากเรื่องสินไซตั้งแต่เด็กแล้ว ส่วนอาจารย์สุวิมล เชื้อสาวะถี^๓ กลับมีความเห็นว่า เมื่อฟังเรื่องสินไซตัวละครคือยักษ์กุมภัณฑ์กลับเป็นตัวละครที่สร้างสีสันตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่อง ความเป็นผู้มีฤทธิ์มากของยักษ์กุมภัณฑ์ แม้ถูกสินไซฆ่าเท่าไรก็ไม่ตาย กลับสะท้อนความรู้สึกว่าคงเป็นสัตว์นรกมาเกิดที่เมืองมนุษย์ ตัวเดียวยังมีฤทธิ์เดชขนาดนี้ หากมากกว่านี้คงน่ากลัวยิ่งนัก จนเกิดความรู้สึกว่านรกเป็นดินแดนที่น่ากลัว ความกลัวเป็นเหตุให้เกิดการยับยั้งชั่งใจเมื่อจิตคิดทำชั่ว เรียกว่ายักษ์กุมภัณฑ์ผู้เป็นตัวแทนที่มาจากนรกสามารถสร้างความกลัวการตกนรก และไม่คิดจะทำชั่วให้กับผู้ชมภาพวาดรูปแต้มอยู่ไม่น้อยทีเดียว

นายโสภะ ผึ้งสุข^๔ เป็นชาวบ้านชุมชนศูนย์ราชการอีกคนหนึ่ง ที่ครั้งหนึ่งไม่เคยสนใจนิทานพื้นบ้านและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเลย เพียงมีใครมาเชิญชวนให้ไปชมงานเทศกาลตามวัดก็รู้สึกไม่ชอบใจแล้ว แต่หลังจากมีโอกาสไปเที่ยวงานออกพรรษาบริเวณริมบึงแก่นนคร (ความจริงก็เป็นความบังเอิญ) ได้ชมนิทรรศการที่บอกเล่าเรื่องสินไซ ชมการแสดงละครเวทีของนักเรียน

^๑ สัมภาษณ์ : นางหนูจันทร์ ไชจันทร์, ชาวบ้านชุมชนคนรถไฟ, วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๓.

^๒ สัมภาษณ์ : อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์, ข้าราชการบำนาญ อายุ ๗๖ ปี, วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : อาจารย์สุวิมล เชื้อสาวะถี, ครูชำนาญการพิเศษ, วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

^๔ สัมภาษณ์ : นายโสภะ ผึ้งสุข, ชาวบ้านชุมชนศูนย์ราชการ, วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๓.

โรงเรียนต่าง ๆ ก็หยุดดู ไปสะดวกต่อมอยากรู้ก็เป็นตอนชักยักมกัณฑ์สู้กับสินไซ ดูเหมือนกระหาคความรู้อย่างแรง หลังเสร็จงานที่บึงแก่นนครแล้วก็ตามไปที่วัดไชยศรี บ้านสาวะถี ภาพ/รูปแถมที่สร้างความประทับใจมากได้แก่ภาพนรก เลยเกิดความกลัวต่อการตกรนรกมาก เป็นเหตุให้ชีวิตเปลี่ยนไปก็จะมีสติหมั่นทำบุญทำทานมากขึ้น เหตุผลเพราะไม่อยากตกรนรก ในขณะที่ นายสมาน ลำลี^๑ ผู้ที่ชาวบ้านในชุมชนยกย่องให้เป็นปราชญ์ประจำคุ้ม มีความเห็นย้อนศรทางความคิดว่า อันที่จริงนรกเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ในใจเรายู่แล้ว เพียงแต่รอปัจจัยทั้งภายนอกและภายในมาบรรจบกันเท่านั้น ภาพนรกหรือความกลัวนรกก็จะปรากฏชัดทันที การได้ฟังเรื่องเล่าสินไซเป็นเหตุให้สรุปความเป็นภาพรวมได้ว่า ทุกคนที่ทำไม่ดีและทำไม่ดีในเรื่องจะได้รับผลตอบแทนเช่นกัน จากนั้นก็ชวนให้ย้อนเข้าหาตัวเรา หากเราทำดีผลจะต้องดีหรือเราทำชั่วผลก็คงชั่วเช่นกัน นิทานเรื่องก็เคยฟังแต่ไม่ชัดเท่ากับเรื่องสินไซนะ

ประเด็นเรื่องนรก อาจารย์จุติพร เวฬุวรรณ^๒ ครูสอนภาษาไทยแต่สนใจวรรณกรรมพื้นถิ่นให้ความเห็นว่า แม้ว่าเนื้อเรื่องสินไซจะกล่าวถึงคติความเชื่อเรื่องนรกละก็ตาม แต่ประเด็นที่น่าจะอยู่ที่เรื่องกรรมและผลของกรรมมากกว่า เพราะเมื่อเชื่อในกรรมและผลของกรรมก็เป็นอันเชื่อมโยงถึงนรกสวรรค์ไปในตัวด้วย หมายถึงหากทำกรรมดีก็เป็นเหตุให้ไปเกิดในนรก หรือหากทำชั่วก็เป็นเหตุให้ไปเกิดบนสวรรค์ ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลต่อกันอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงนรกแบบตรงๆ ก็ได้ กลับเห็นว่าเป็นความชาญฉลาดของผู้ประพันธ์ที่ชักชวนสาระเกี่ยวกับนรกไว้ในเนื้อเรื่องอย่างแยบยล อาจารย์สมบุรณ์ พรหมจารย์^๓ มีความเห็นตรงกันว่า นิทานสินไซได้ชักชวนเรื่องนรกไว้ลึกมาก ซึ่งครั้งแรกที่ศึกษาสินไซก็มองไม่เห็น แต่พอมองเห็นแล้วช่วยให้มีสติในการทำบาปมากขึ้น สำหรับชาวบ้านชุมชนวัดหนองแวงผู้สนใจศึกษาสินไซ กล่าวให้สัมภาษณ์ว่า ‘หากจะพูดถึงนรกในเรื่องสินไซก็ด้วยยักมกัณฑ์นั่นแหละ ที่เป็นดั่งตัวแทนของสัตว์ผู้มาจากเมืองนรกที่แท้จริงทีเดียว ไม่ต้องดูอื่นไกลและไม่ต้องถามว่าเรื่องสินไซสอนเรื่องนรกหรือไม่ ? สอนและสะท้อนชัดมากชนิดเป็นตัวเป็นตนจริง ๆ เลยทีเดียว นี่ป่าเชื่ออย่างนี้ละ ส่วนที่ถามว่านำมาใช้ในชีวิตอย่างไร ? ตอบว่าไม่มีอะไรมากก็ทำตรงข้ามกับยักมกัณฑ์ซะทุกอย่างก็จบ นรกก็ไม่ตกและไม่ตายไปเกิดในนรกด้วย ในประเด็นเดียวกันนี้ ได้มีชาวบ้านชุมชนบะขาม อำเภอเมืองขอนแก่น กล่าวให้สัมภาษณ์ในลักษณะเดียวกันว่า^๔ หากพูดถึงนรกในเรื่องสินไซก็พวกหญิงทำคลอด (แม่ยาแฝด)

^๑ สัมภาษณ์ : นายสมาน ลำลี, ชาวบ้านชุมชนศูนย์ราชการ, วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๕๓.

^๒ สัมภาษณ์ : อาจารย์จุติพร เวฬุวรรณ, โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง, วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : อาจารย์สมบุรณ์ พรหมจารย์, โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๔ สัมภาษณ์ : นายประสงค์ พรหมณี, ชาวบ้านชุมชนหนองแวง, ๓ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๕ สัมภาษณ์ : นายชัย ภูมิ, ชาวบ้านชุมชนบะขาม, วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

ทั้งหลายนั้นแหละ ที่สะท้อนภาพของการกระทำอันเป็นเหตุให้ไปเกิดในนรกอย่างแน่นนอนและชัดเจนที่สุด อย่างแรกคือความอิจฉาริษยาซึ่งเปรียบดั่งนรกที่คอยโหม้ใจของธิดาทั้งหก และลามไปถึงโหม้ใจของแม่ยาแฝดด้วย จึงเป็นนรกในใจโดยแท้ ที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันก็คือการไม่อิจฉาริษยาใคร ๆ ไม่อยากตกนรกทั้งเป็นเหมือนธิดาทั้งหกและแม่ยาแฝดก็จงอย่าทำตามอย่างพวกเขาก็เป็นอันเพียงพอแล้ว ชีวิตจะอยู่อย่างร่มเย็น

นายเรืองชัย トラฐุ^๑ ได้ชี้ให้เห็นนรกที่ปรากฏในเนื้อเรื่องอย่างชัดเจน โดยศึกษาจากตอนที่แม่ยาแฝดถูกจองจำอยู่ในที่คับแคบคุดเจ้าหนู การกินอาหารก็กินอย่างหนู ซึ่งไม่ต่างจากสภาพของนรกมากนัก แม้สภาพดังกล่าวจะไม่ส่งผลจนกลายเป็นคติความเชื่อที่กลัวต่อนรกก็ตาม แต่อย่างน้อยก็คงสะกิดคนคิดทำชั่วให้รู้จักยับยั้งชั่งใจอยู่บ้าง ดังนั้นคงตอบได้ว่านรกในเรื่องสินไชไม่ได้มีอิทธิพลต่อคติความเชื่อเรื่องนรกแต่อย่างใด นี่เป็นการตอบแบบธรรมดา แต่หากตอบให้ลึกไปกว่านี้ จะพบว่าเรื่องนรกในสินไชสะท้อนหรือมีอิทธิพลต่อผู้ศึกษาสินไชได้มาก ได้แก่การกล่าวถึงนรกที่ชื่อว่าอเวจีมหานรก ซึ่งเป็นขุมที่ลึกที่สุด ใหญ่ที่สุด และน่ากลัวที่สุด เมื่อคิดถึงนรกก็เป็นเหตุให้คิดถึงอเวจีมหานรกทันที ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของอาจารย์เนื่องนิศย์ พาลี^๒ ที่ว่า นิทานสินไชสอนเรื่องนรกลึกมาก คือกล่าวถึงนรกชั้นอเวจีมหานรก เรียกว่าหากเกิดความกลัวอเวจีมหานรกก็เป็นอันกลัวบาปหรือสิ่งชั่วตลอดชีวิตเลยทีเดียว

ในส่วนชาวบ้านสาวะถึมีความเห็นว่า^๓ แม้เรื่องสินไชจะไม่ได้กล่าวถึงนรกแต่ภาพของตัวละครร้ายทั้งหลายมีอักษัณณ์กุ่มกัณฑ์เป็นต้น ก็สะท้อนหรือสอนเรื่องนรกชัดอยู่แล้ว หรือหากมองภาพรวมทั้งเรื่องจะเห็นว่า การไม่ทำตามอย่างตัวละครเอกทั้งสาม สุดท้ายปลายทางของชีวิตก็คือนรก หากไม่อยากตกนรกก็จงทำตามอย่างตัวละครเอกทั้งสาม ส่วนการนำมาใช้ในชีวิตก็มีทั้งความเชื่อในพุทธศาสนาและความเชื่อในสินไช ที่มีส่วนคอยเตือนใจสะกิดใจไม่ให้คิดชั่วและทำชั่ว ในเรื่องเดียวกันนี้ได้มีชาวบ้านสาวะถึอีกคนหนึ่งกล่าวเพิ่มเติมว่า^๔ ส่วนตัวเวลาศึกษาเรื่องสินไชจะไม่คำนึงถึงนรกหรือสวรรค์หรืออะไรทั้งนั้น คำนึงถึงแต่บทบาทหรือการกระทำของตัวละครเป็นหลัก คือหากตัวละครทำดีก็ยึดเอาเป็นแบบอย่าง หรือหากตัวละครทำไม่ดีก็ไม่ยึดเอาเป็นแบบอย่าง ทำตามอย่างตัวละครนั้น ๆ เมื่อเห็นลูกหลานทำไม่ดีหรือทำอะไรไม่เข้าท่า (ไม่ดี/ซัดหุซัดดา) ก็จะบอกเตือนว่าอย่าทำเหมือนอักษัณณ์กุ่มกัณฑ์นะมันไม่ดี เพราะสุดท้ายอักษัณณ์กุ่มกัณฑ์เขาก็ตาย (อย่างทรมาน) จากการกระทำของเขานั้นแหละ ถือได้ว่าได้นำเรื่องสินไชไปสอนลูกสอนหลานได้พอสมควร รวมทั้ง

^๑ สัมภาษณ์ : นายเรืองชัย トラฐุ, ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น, วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : อาจารย์เนื่องนิศย์ พาลี, โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย, ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : แม่จิต (หมอลำพันปี), ชาวบ้านสาวะถึ, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๔ สัมภาษณ์ : แม่ชาลี (หมอลำพันปี), ชาวบ้านสาวะถึ, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

สอนตนเองได้ด้วยเช่นกัน และมีชาวบ้านสาวะถีอีกท่านหนึ่งกล่าวให้สัมภาษณ์ว่า^๑ ยายเกิดที่สาวะถี ได้พบเห็นและรู้เรื่องสินไชจากการเล่าของผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน เวลาท่านเล่าเรื่องสินไชส่วนมากท่านจะเล่าในลักษณะบันเทิง คือให้ผู้ฟังสนุกสนานและชวนติดตามฟังในวันต่อไป เฉพาะเรื่องนรกท่านไม่ได้เล่าแบบกล่าวถึงตรง ๆ แต่ท่านจะแทรกไปกับตัวละครว่าตัวละครตัวนี้ทำไม่ได้ สุดท้ายคือตคนรณะพร้อมทั้งบรรยายภาพนรกว่าเป็นอย่างไร พวกเราฟังแล้วก็เกิดความกลัวคือกลัวตคนรค คำว่านรก จึงฟังใจมาตั้งแต่เป็นเด็กน้อยแล้ว เรียกได้ว่าเรื่องสินไชมีส่วนที่ช่วยให้เชื่อเรื่องนรกได้มากขึ้น

ผลจากการศึกษาวิจัยประเด็นความเชื่อเรื่องนรก พบว่า ความเชื่อเรื่องนรกไม่ได้ปรากฏจากเรื่องเล่า แต่กลับปรากฏจากภาพจิตรกรรมฝาผนังหรือรูปปั้นมากกว่า เพราะมันปรากฏชัดเจนกว่าการเล่า ตัวอย่างภาพรูปปั้นที่โบสถ์หรือสิมวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ที่บอกเล่าเรื่องนรก เห็นตั้งแต่เป็นเด็กซึ่งกินนมมาแล้ว แต่ภาพนรกก็น่าประหลาดใจในจิตอยู่ตลอดเวลาจนทุกวันนี้

๔.๒.๖ ความเชื่อเรื่องสวรรค์

ประเด็นคหิตความเชื่อเรื่องสวรรค์ในวรรณกรรมเรื่องสินไช หากกล่าวตามเนื้อเรื่องอาจจะไม่ปรากฏมากนัก แต่อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์^๒ ให้ความเห็นว่าการปรากฏคหิตความเชื่อเรื่องสวรรค์ในเรื่องสินไชกลับกลายเป็นความยิ่งใหญ่ เป็นตอนที่นางสุมนทากล่าวต่อสพขัณย์กุมภกันท์ผู้สามี (ซึ่งเป็นภาพสะท้อนอารมณ์ของผู้อ่านได้มาก) ว่า ขอให้ดวงวิญญาณได้ไปสู่สวรรค์ พร้อมกับกอดศพไว้ให้น้ำตาไหลอยู่ไม่ขาดสาย เมื่อผู้อ่านได้อ่านถึงตรงนี้ภาพของสวรรค์ได้ปรากฏ (แต่ใจ) แก่ผู้อ่านในทันที โดยที่ผู้อ่านไม่ทันรู้ตัวแต่อย่างใด จึงเป็นอันเชื่อได้ว่าคหิตความเชื่อเรื่องสวรรค์ในสินไชมีอิทธิพลต่อผู้อ่านอยู่ไม่น้อย แม้ว่าสวรรค์จะไม่ใช่วรรคที่เกิดจากสินไชโดยตรง เป็นสวรรค์บนคหิตความเชื่อเดิมนั้นแหละ แต่สวรรค์ในเรื่องสินไชได้ช่วยให้ภาพหรือคหิตความเรื่องสวรรค์ปรากฏในดวงใจของผู้อ่านสินไชได้มากขึ้น

พระพุทธรูปสามองค์, พระครูอรุณสารเมธี และพระครูบุญชยากร^๓ ให้ความเห็นตรงกันเกี่ยวกับคหิตความเชื่อสวรรค์ในนิทานเรื่องสินไชว่า แม่วานิทานสินไชจะสะท้อนคหิตความเชื่อน้อยก็ตาม แต่มีอยู่จุดหนึ่งที่ถือว่าเป็นจุดที่สำคัญมาก และเป็นจุดโดดเด่นของพระพุทธศาสนา คือคำสอนที่ว่ามาความโกรธได้เป็นความดีอย่างยิ่ง และจะเป็นสาเหตุให้ไปสู่สวรรค์ โดยผู้สัมภาษณ์ให้ข้อสังเกตว่า นอกจากเรื่องกรรมแล้วเรื่องอื่น ๆ มีกล่าวถึงน้อยมากในนิทานสินไช ถึงแม้จะน้อยก็ตามแต่กลับมีพลังสร้างสรรค์ความรู้สึกของผู้อ่านหรือผู้ศึกษาได้อย่างซึมลึก จนกลายเป็นคหิตความ

^๑ สัมภาษณ์ : แม่ม้วน (คณะบาศรี), ชาวบ้านสาวะถี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : อาจารย์สุภัทร บริบูรณ์, ข้าราชการบำนาญ อายุ ๗๖ ปี, วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : พระพุทธรูปสามองค์, พระครูอรุณสารเมธี และพระครูบุญชยากร, วันที่ ๒๘, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๒.

เชื่อเรื่องนรกสวรรค์ บุญ หรือบาปได้อย่างน่าประหลาด จากจุดที่กล่าวมาพอประมวลได้ว่า นิทานสินไชยมีผลให้เกิดคติความเชื่อเรื่องนรกหรือสวรรค์อยู่มากทีเดียว

นายยม จิวไชยราช ชาวบ้านสาวะถีโนนจัวมีทัศนะเกี่ยวกับสวรรค์ว่า มีผู้สนใจเรื่องสวรรค์ในสินไชยน้อยมาก อาจเป็นเพราะไม่เด่นก็ได้ แต่สำหรับผมกลับเห็นว่าสุดท้ายปลายทางของเรื่องแล้วมันคือสวรรค์ โดยเฉพาะตัวเอกคือสินไชย หอยสังข์และสีโห หลังจากทุกฝ่ายทำภารกิจของตนเองจบแล้ว ต่างแยกย้ายกลับคืนสู่สามัญคือความเป็นธรรมดาของแต่ละคน สีโหก็กลับเข้าป่าตามวิสัยของคนชอบป่า มีความสุขตามอัธยาศัยของตนในป่า สินไชยกับหอยสังข์ก็ได้ครองบ้านเมืองตามที่ได้รับมอบหมาย ภาพที่กล่าวมานี้คือสวรรค์ เพราะสุดท้ายปลายทางทุกคนก็เป็นไปตามวิถีของตน ส่วนนายคำพอง ทองไชย ช่วยย้อนอดีตว่าสมัยเป็นเด็กน้อยได้ยินพ่อใหญ่แม่ใหญ่บอกว่าไปฟังสินไชยที่วัดแล้วได้บุญมาก และจะได้ไปสวรรค์ได้ง่ายด้วย ก็ไม่คิดว่าไปสวรรค์ได้อย่างไร แต่ก็เชื่อท่านนะ ที่แรกก็ไม่ได้สนใจสักเท่าไร แม้กระทั่งเดี๋ยวนี้ก็ยังสนใจไปตามคนกลุ่มคนสนใจเท่านั้น แต่ประเด็นที่สนใจคือเรื่องสวรรค์ เพราะเห็นว่าสวรรค์เป็นจุดที่คนกล่าวถึงน้อย จึงพยายามมองหาที่พบว่าสวรรค์ในสินไชยได้แก่ ความรักในครอบครัวของพระยาสุรราช ลูกทุกคนรักกันดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันดี ตรงนี้แหละที่เห็นว่าเป็นสวรรค์ที่ช่วยเตือนใจผมตลอด

ในประเด็นความเชื่อเรื่องสวรรค์ในสินไชย ชาวบ้านสาวะถีให้สัมภาษณ์ว่า^๑ แม้เรื่องสินไชยจะไม่ได้กล่าวถึงสวรรค์โดยตรง แต่ภาพของตัวละครที่แสดงออกในทางที่ดีมีสินไชย หอยสังข์และสีโห เป็นต้น ก็สะท้อนหรือสอนเรื่องสวรรค์ชัดอยู่แล้ว หรือหากมองภาพรวมทั้งเรื่องจะเห็นว่า การทำตามอย่างตัวละครเอกทั้งสาม สุดท้ายปลายทางของชีวิตก็คือการได้ขึ้นสวรรค์ หากอยากขึ้นสวรรค์ก็จงทำตามอย่างตัวละครเอกทั้งสาม ส่วนการนำมาใช้ในชีวิตก็มีทั้งความเชื่อในพุทธศาสนาและความเชื่อในสินไชย ที่มีส่วนคอยเตือนใจสะกิดใจให้คิดดีและทำดี ในเรื่องเดียวกันนี้ได้มีชาวบ้านสาวะถีอีกคนหนึ่งกล่าวเพิ่มเติมว่า^๒ ส่วนตัวเวลาศึกษาเรื่องสินไชยจะไม่คำนึงถึงสวรรค์หรืออะไรทั้งนั้น คำนึงถึงแต่บทบาทหรือการกระทำของตัวละครเป็นหลัก คือหากตัวละครทำดีก็ยึดเอาเป็นแบบอย่าง หรือหากตัวละครทำไม่ดีก็ไม่ยึดเอาเป็นแบบอย่าง ทำตามอย่างตัวละครนั้นๆ เมื่อเห็นลูกหลานทำดี ก็จะกล่าวให้กำลังใจและส่งเสริมให้ทำดียิ่งขึ้น เพราะสุดท้ายของการกระทำของสินไชย หอยสังข์ และสีโห มันคือความสุข เพราะนั่นคือสวรรค์ดี ๆ นั่นเอง ถือได้ว่ายายได้นำเรื่องสินไชยไปสอนลูกสอนหลานได้พอสมควร รวมทั้งสอนตนเองได้ด้วยเช่นกัน และมีชาวบ้านสาวะถีอีกท่านหนึ่งกล่าวให้สัมภาษณ์ว่า^๓ ยายเกิดที่สาวะถีได้พบเห็นและรู้เรื่องสินไชยจากการเล่าของผู้ใหญ่ใน

^๑ สัมภาษณ์ : แม่จิต (หมอลำพันปี), ชาวบ้านสาวะถี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๒ สัมภาษณ์ : แม่ชาลี (หมอลำพันปี), ชาวบ้านสาวะถี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

^๓ สัมภาษณ์ : แม่ม้วน (คณะบายศรี), ชาวบ้านสาวะถี, วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๒.

หมู่บ้าน เวลาท่านเล่าเรื่องสินไช้ส่วนมากท่านจะเล่าในลักษณะบันเทิง คือให้ผู้ฟังสนุกสนานและชวนติดตามฟังในวันต่อไป เฉพาะเรื่องสวรรค์ท่านไม่ได้เล่าแบบกล่าวถึงตรง ๆ แต่ท่านจะแทรกไปกับตัวละครว่าตัวละครตัวนี้ทำดีแล้วผลเป็นอย่างไร สุดท้ายของการทำดีก็คือสวรรค์พร้อมทั้งบรรยายภาพสวรรค์ว่าเป็นอย่างไรประกอบด้วย พวกเราฟังแล้วก็เกิดความเบิกบานสบายใจคือมีความปรารถนาจะขึ้นสวรรค์ ชีวิตจึงมุ่งแต่สวรรค์มาจนถึงทุกวันนี้ วันพระน้อยวันพระใหญ่ก็มาเข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรม และเจริญจิตภาวนาอยู่เสมอมานานแล้วตราบนานทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นคำว่าสวรรค์ จึงฟังใจมาตั้งแต่เป็นเด็กน้อยแล้ว เรียกได้ว่าเรื่องสินไช้มีส่วนที่ช่วยให้เชื่อเรื่องสวรรค์ได้หนักแน่นมากขึ้น

“นิทานสินไช้กล่าวถึงนรกสวรรค์น้อยก็จริง แต่พอกล่าวถึงกลับได้อารมณ์และความรู้สึกอย่างลึกซึ้ง” นายเรืองชัย ทรายู^{*} กล่าวตอนให้สัมภาษณ์ โดยให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าผู้ประพันธ์ได้วางตัวละครในบทผู้ร้าย (ยักษ์กุมภกัณฑ์) ได้อย่างสมบทบาทยิ่ง แต่พอผู้ร้ายต้องพ่ายแพ้ผู้ประพันธ์ได้สร้างตัวละครรอง (นางสุมนดา) ให้เป็นตัวละครเอกโดดเด่นขึ้นมาในทันที พอตัวละครรองกล่าวถึงอะไร ในเนื้อเรื่องกล่าวถึงนรกสวรรค์ก็เป็นเหตุให้นรกสวรรค์นั้นแหละมีความโดดเด่นขึ้นมาด้วย และเรื่องนรกสวรรค์จึงไปฝังอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของผู้ฟัง ผู้อ่าน หรือผู้ศึกษานิทานสินไช้อย่างไม่รู้สึกตัว จึงพอกล่าวสรุปได้ว่านิทานสินไช้มีส่วนสร้างคติความเชื่อเรื่องนรกหรือสวรรค์ได้อย่างแนบแน่นยิ่ง

ผลจากการศึกษาวิจัยประเด็นความเชื่อเรื่องสวรรค์ พบว่า การทำตามอย่างตัวละครทั้งสาม สุดสายปลายทางแห่งชีวิตก็คือการได้ขึ้นสวรรค์ และตัวอย่างการมุ่งสวรรค์ของนางสุมนดาที่กอดศพนยักษ์กุมภกัณฑ์ร่ำไห้น้ำตาไหลไม่ขาดสาย ภาพของสวรรค์จึงปรากฏชัด (แฉกใจ) แก่ผู้ฟังหรืออ่านได้ในทันที เรียกว่าพอถึงจุดหรือเนื้อเรื่องที่ต้องกล่าวถึงสวรรค์กลับสร้างอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสวรรค์ได้อย่างลึกซึ้งและกินใจเป็นอย่างยิ่ง จนทำให้ความเชื่อเรื่องสวรรค์ปรากฏชัดในจิตใจ จนผู้อ่าน ผู้ฟังหรือผู้ศึกษานิทานสินไช้อย่างไม่รู้สึกตัว

^{*} สัมภาษณ์ : นายเรืองชัย ทรายู, ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น, วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๒.

๔.๓ พฤติกรรมความเชื่อของนักเรียน (แบบสอบถาม)

ตารางที่ ๔.๑

จำนวนและร้อยละของเด็กนักเรียนที่มีต่อคติความเชื่อ...เรื่องกรรมและผลของกรรม

คติความเชื่อเรื่อง...กรรมและผล ของกรรม	เชื่อมาก		เชื่อ		ไม่เชื่อ		ไม่เชื่อมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ตอนที่ยักษ์กุมภกัณฑ์พอได้ขึ้นชื่อนางสุมณฑา ก็เกิดความอยากได้นางมาเป็นเมียอย่างมาก เชื่อว่าเป็นเพราะกรรมเก่าในอดีต	๓	๔.๘	๓๕	๖๑.๕	๑๕	๒๓.๘	๖	๙.๕	๖๓	๑๐๐
๒. ตอนที่ยักษ์กุมภกัณฑ์ไปลักขโมยนางสุมณฑา เชื่อว่าเป็นการทำความชั่วอย่างชัดแจ้ง	๑๒	๑๙.๐	๔๕	๗๗.๘	๒	๓.๒	๐	๐	๖๓	๑๐๐
๓. ตอนที่ท้าวทั้งหกหลอกให้สินไซอาบน้ำและปลุกสินไซตกน้ำเชื่อว่า เป็นการทำความชั่วอย่างชัดแจ้ง	๑๑	๑๗.๕	๔๑	๖๕.๑	๑๐	๑๕.๕	๑	๑.๕	๖๓	๑๐๐
๔. ตอนที่แม่ยาแฝดถูกจองจำอยู่ในคุกได้รับความทุกข์อย่างทรมาน เชื่อว่าเป็นผลของกรรมชั่วที่เคยทำไว้ในอดีต	๑๖	๒๕.๔	๔๐	๖๓.๕	๗	๑๑.๑	๐	๐	๖๓	๑๐๐
๕. ตอนที่ยักษ์กุมภกัณฑ์แปลงร่างเป็นไก่ตั้งแสนตัวเพื่อแข่งชิงเอานางสุมณฑา แม่นางสุมณฑาจะห้ามยักษ์กุมภกัณฑ์ก็ไม่ยอม สุดท้ายยักษ์กุมภกัณฑ์ก็ถูกฆ่าตาย เชื่อว่าเป็นผลของกรรมที่เคยทำไว้	๑๑	๑๗.๕	๔๗	๗๔.๖	๔	๖.๓	๑	๑.๖	๖๓	๑๐๐
๖. รายละเอียดที่กล่าวมาในข้อ ๑-๕ เชื่อว่าเป็นการสะท้อนความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมได้เป็นอย่างดี	๑๒	๑๙.๐	๔๕	๗๗.๘	๒	๓.๒	๐	๐	๖๓	๑๐๐
๗. รายละเอียดที่กล่าวมาในข้อ ๑-๖ เชื่อว่าเป็นเหตุให้นักเรียนเกิดความกลัวต่อกรรมชั่วและการให้ผลของกรรมชั่ว จึงไม่คิดที่จะทำความชั่ว	๑๑	๑๗.๕	๔๑	๖๕.๑	๑๐	๑๕.๕	๑	๑.๕	๖๓	๑๐๐
รวมเฉลี่ย			๘๖.๖๔		๑๓.๓๖				๖๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ เมื่อนักเรียนได้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม พบว่า มีนักเรียนผู้เชื่อคิดเป็นร้อยละ ๘๖.๖๔ และมีนักเรียนผู้ไม่เชื่อคิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓๖ และเมื่อจำแนกการประเมินเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ตอนที่ชักยักมุมกันทั่วไปลักขโมยนางสุมณฑา เชื่อว่าเป็นกรรมชั่วอย่างชัดแจ้ง และที่กล่าวมาในข้อ ๑-๕ สะท้อนความเชื่อกรรมและผลของกรรมได้เป็นอย่างดี ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ ๒ และ ๖ มีคะแนนรวมเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือตัวบ่งชี้ข้อที่ ๓ ได้แก่ ตอนที่ทำวาทัง ๖ ผลักสินไชตคน้ำ เชื่อว่าเป็นการทำกรรมอย่างชัดแจ้ง ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒

จำนวนและร้อยละของเด็กนักเรียนที่มีต่อคติความเชื่อ..เรื่องบุญ

คติความเชื่อเรื่อง...บุญ	เชื่อมาก		เชื่อ		ไม่เชื่อ		ไม่เชื่อมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ตัวละครเอกชื่อ...สินไช สะท้อนความเชื่อที่เชื่อว่าสินไชเป็นผู้มีบุญมากมาเกิด	๒๘	๔๓.๑	๓๒	๔๙.๒	๓	๓.๓	๐	๐	๖๕	๑๐๐
๒. กรณีสินไชชนะด่านทั้ง ๙ ด่าน สะท้อนความเชื่อที่เชื่อว่าสินไชเป็นคนเก่งและเป็นผู้มีบุญมาเกิด	๑๖	๒๔.๖	๔๕	๖๙.๒	๔	๖.๒	๐	๐	๖๕	๑๐๐
๓. การกระทำของนางลุนคือการสวดมนต์และเจริญจิตภาวนาเพื่อให้ได้ผู้มีบุญมาเกิดด้วย เชื่อว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง	๒๓	๔๑.๕	๓๓	๕๐.๘	๕	๓.๓	๐	๐	๖๕	๑๐๐
๔. นางลุนเป็นผู้มีบุญมาก จึงมีผู้มีบุญมาเกิดด้วยเช่นกัน	๑๐	๑๕.๔	๔๘	๗๓.๘	๕	๑๐.๘	๐	๐	๖๕	๑๐๐
๕. กรณีพระยาสุรสาธได้นางลุนมาเป็นมเหสี เชื่อว่าพระยาสุรสาธเป็นผู้มีบุญ	๕	๗.๗	๕๐	๗๖.๙	๑๐	๑๕.๔	๐	๐	๖๕	๑๐๐
๖. กรณีหอยสังข์มีความสามารถหลายอย่าง เช่น แปลงร่างเป็นแพให้สินไชนั่งข้ามแม่น้ำ เป็นต้น เชื่อว่าหอยสังข์เป็นผู้มีบุญ	๒๓	๓๕.๔	๓๔	๕๒.๓	๘	๑๒.๓	๐	๐	๖๕	๑๐๐
๗. กรณีสีโหร้องเสียงดังมาก ก็ถือว่าสีโหเป็นผู้มีบุญเช่นกัน	๑๕	๒๓.๑	๓๖	๕๕.๔	๑๓	๒๐.๐	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

คติความเชื่อเรื่อง...บุญ	เชื่อมาก		เชื่อ		ไม่เชื่อ		ไม่เชื่อมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๘. การกระทำของตัวละครที่กล่าวมาในข้อ ๑ - ๗ เชื่อว่าเป็นตัวอย่างของ “บุญ” ตามคำสอนในพุทธศาสนา	๒๕	๔๔.๖	๓๓	๕๐.๘	๒	๓.๑	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐
๙. การกระทำของตัวละครที่กล่าวมาในข้อ ๑ - ๗ เป็นเหตุให้นักเรียนปรารถนาทำบุญมากขึ้น	๒๔	๓๖.๕	๓๕	๖๐.๑	๑	๑.๕	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐
รวมเฉลี่ย			๕๐.๐		๑๐.๐				๖๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ เมื่อนักเรียนได้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมความเชื่อเรื่องบุญพบว่า มีนักเรียนผู้เชื่อก็คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐ และมีนักเรียนผู้ไม่เชื่อก็คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐ และเมื่อจำแนกการประเมินเป็นรายข้อแล้ว พบว่า กรณีพระยาอุสุราชได้นางลุนมาเป็นมเหสี เชื่อว่าพระยาอุสุราชเป็นผู้มีบุญได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ ๕ มีคะแนนรวมเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือตัวบ่งชี้ข้อที่ ๔ ได้แก่นางลุนเป็นผู้มีบุญมาก จึงมีผู้มีบุญมากเกิดด้วยเช่นกัน และตัวบ่งชี้ข้อที่ ๒ ได้แก่ กรณีสินไชชนะด่านทั้ง ๕ ด้าน สะท้อนความเชื่อว่าสินไชเป็นคนเก่งและเป็นผู้มีบุญมากเกิด ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓

จำนวนและร้อยละของเด็กนักเรียนที่มีต่อคติความเชื่อ..เรื่องบาป

คติความเชื่อเรื่อง...บาป	เชื่อมาก		เชื่อ		ไม่เชื่อ		ไม่เชื่อมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. นิทานเรื่อง...สินไช มีคติสอนใจเรื่องบาป	๑๑	๑๕.๕	๔๕	๖๑.๑	๕	๖.๓	๐	๐	๖๕	๑๐๐
๒. นิทานเรื่อง...สินไช สะท้อนเรื่องการทำบาป	๑๔	๒๐.๓	๔๘	๖๕.๖	๓	๔.๑	๐	๐	๖๕	๑๐๐
๓. ชักยกุมภกัณฑ์ปล่อยใจไหลตามอารมณ์ของความรักกับนางสุมณฑา เชื่อว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการทำบาป	๒๐	๒๕.๐	๔๒	๖๐.๕	๓	๔.๑	๐	๐	๖๕	๑๐๐
๔. การลงมือลักขโมยนางสุมณฑาที่กำลังชมดอกไม้ในสวนของชักยกุมภกัณฑ์ เชื่อว่า เป็นการทำบาปที่สมบูรณ์	๑๘	๒๖.๑	๔๓	๖๒.๓	๘	๑๑.๖	๐	๐	๖๕	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

คติความเชื่อเรื่อง...บาป	เชื่อมาก		เชื่อ		ไม่เชื่อ		ไม่เชื่อมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๕. กรณีชกัณฑ์กัมภีร์ถูกฆ่าตาย เชื่อว่าเป็นผลมาจากการทำบาปมาตั้งแต่ต้นเรื่อง	๒๕	๓๖.๓	๔๓	๖๒.๓	๑	๑.๔	๐	๐	๖๙	๑๐๐
๖. กรณีธิดาทิ้งหูกจางแม่ยาแฝด (หมอดำแย) มาทำให้พระยาสุรราชหลงรัก เชื่อว่าเป็นการทำบาป	๑๘	๒๖.๑	๔๓	๖๒.๓	๘	๑๑.๖	๐	๐	๖๙	๑๐๐
๗. กรณีนางลุนและลูกทั้งสอง (สินไช และหอยสังข์) ถูกเนรเทศออกป่า เชื่อว่าเป็นบาป (บาปเก่า) ในอดีต	๑๗	๒๔.๖	๔๕	๖๕.๐	๓	๔.๔	๐	๐	๖๙	๑๐๐
๘. กรณีสินไช หอยสังข์และสิโหไปตามเอนางสุมนท์มาจากชกัณฑ์กัมภีร์ เชื่อว่าเป็นการทำบาป	๑๒	๑๗.๔	๓๖	๕๒.๒	๑๕	๒๑.๕	๒	๒.๙	๖๙	๑๐๐
๙. การกระทำของตัวละครที่กล่าวมาในข้อ ๑ - ๘ เชื่อว่าเป็นตัวอย่างของการทำบาปตามคำสอนในพุทธศาสนา	๑๕	๒๑.๗	๔๕	๖๕.๐	๔	๕.๘	๑	๑.๕	๖๙	๑๐๐
๑๐. การกระทำของตัวละครที่กล่าวมาในข้อ ๑ - ๘ เป็นเหตุให้นักเรียนกลัวต่อการทำบาป	๒๒	๓๑.๙	๔๑	๕๙.๔	๖	๘.๗	๐	๐	๖๙	๑๐๐
รวมเฉลี่ย			๘๙.๑๔		๑๐.๘๖				๖๙	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ เมื่อนักเรียนได้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมความเชื่อเรื่องบาปพบว่า มีนักเรียนผู้เชื่อคิดเป็นร้อยละ ๘๙.๑๔ และมีนักเรียนผู้ไม่เชื่อคิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘๖ และเมื่อจำแนกการประเมินเป็นรายข้อแล้ว พบว่า นิทานเรื่อง...สินไช มีคติสอนใจเรื่องบาป กรณีนางลุนและลูกทั้งสอง (สินไชและหอยสังข์) ถูกเนรเทศออกป่า เชื่อว่าเป็นบาป (กรรมเก่า) ในอดีต และการกระทำของตัวละครในข้อ ๑-๘ เชื่อว่าเป็นตัวอย่างของการทำบาปตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ตัวบ่งชี้ข้อที่ ๑, ๗ และ ๙ มีคะแนนรวมเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือตัวบ่งชี้ข้อที่ ๔, ๕ และ ๖ ได้แก่ การที่ยกัณฑ์กัมภีร์ลงมือลักเอนางสุมนท์ที่กำลังชมสวนดอกไม้ เชื่อว่าเป็นการทำบาปที่สมบูรณ์ กรณีชกัณฑ์กัมภีร์ถูกฆ่าตาย เชื่อว่าเป็นผลมาจากการทำบาปตั้งแต่ต้นเรื่อง และกรณีธิดาทิ้งหูกจางแม่ยาแฝด (หมอดำแย) มาทำให้พระยาสุรราชหลงรัก เชื่อว่าเป็นการทำบาปตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔

จำนวนและร้อยละของเด็กนักเรียนที่มีต่อคติความเชื่อ..เรื่องนรก

คติความเชื่อเรื่อง...นรก	เชื่อมาก		เชื่อ		ไม่เชื่อ		ไม่เชื่อมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. กรณีชักยักมุมกันทั่วไปปลุกนางสุมนหา เชื่อว่าเป็นบาปและเป็นเหตุให้ไปเกิด ในนรก	๓	๔.๘	๓๕	๖๑.๕	๑๕	๒๓.๘	๖	๙.๕	๖๓	๑๐๐
๒. กรณีแม่ยาแฝดทำเสน่ห์ให้พระยา กุสราหหลงรัก เชื่อว่าเป็นบาปและเป็น เหตุให้ไปเกิดในนรก	๒๕	๓๙.๖	๒๘	๔๔.๔	๑๐	๑๕.๕	๐	๐	๖๓	๑๐๐
๓. กรณีธิดาทั้ง ๖ วิชานางจันทรา และนางลุน เชื่อว่าเป็นบาปและเป็น เหตุให้ไปเกิดในนรก	๑๓	๒๐.๖	๓๖	๕๗.๒	๑๔	๒๒.๒	๐	๐	๖๓	๑๐๐
๔. กรณีชักยักมุมกันที่ไม่เชื่อฟังท้าว เวสสุวรรณ เชื่อว่าเป็นตัวอย่างไม่ดีและ เป็นเหตุให้ไปเกิดในนรก	๑๖	๒๕.๔	๔๐	๖๓.๕	๗	๑๑.๑	๐	๐	๖๓	๑๐๐
๕. ตัวชักยักมุมกันและการกระทำ ของชักยักมุมกัน เชื่อว่าเป็นตัวแทน ของผู้มาจากนรก	๑๑	๑๗.๕	๔๗	๗๔.๖	๔	๖.๓	๑	๑.๖	๖๓	๑๐๐
๖. นิทานเรื่องสินไซเฉพาะตอนที่ เกี่ยวกับชักยักมุมกัน เชื่อว่าเป็นการ บอกเล่าเรื่องนรกได้อย่างแยบยลที่สุด	๑๑	๑๖.๔	๔๐	๕๙.๖	๑๕	๒๓.๔	๑	๑.๕	๖๓	๑๐๐
๗. รายละเอียดที่กล่าวมาในข้อ ๑ – ๖ เชื่อว่าเป็นตัวอย่างของบาปและเป็น เหตุให้ไปเกิดในนรก	๒๕	๓๙.๖	๓๕	๕๕.๖	๗	๑๑.๑	๐	๐	๖๓	๑๐๐
๘. รายละเอียดที่กล่าวมาในข้อ ๑ – ๖ เชื่อว่าเป็นเหตุให้นักเรียนกลัวต่อการ ตกนรกมากขึ้น	๒๖	๓๙.๖	๒๗	๔๐.๓	๑๑	๑๖.๔	๓	๔.๕	๖๓	๑๐๐
รวมเฉลี่ย			๘๑.๘		๑๘.๒				๖๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ เมื่อนักเรียนได้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมความเชื่อเรื่องนรก พบว่า มีนักเรียนผู้เชื่อก็คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๘ และมีนักเรียนผู้ไม่เชื่อก็คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๒ และเมื่อ จำแนกการประเมินเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ตัวชักยักมุมกันและการกระทำของชักยัก เชื่อว่าเป็น

ตัวแทนของผู้มาจากนรก ได้แก่ ตัวบ่งชี้ข้อที่ ๕ มีคะแนนรวมเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือตัวบ่งชี้ข้อที่ ๑ ได้แก่ กรณีชักกุมภกันท์ไปลักเอานางสุมนหา เชื่อว่าเป็นบาปและเป็นเหตุให้ไปเกิดในนรก และตัวบ่งชี้ข้อที่ ๓ ได้แก่ กรณีธิดาทั้ง ๖ รัชยานางจันทราและนางฉุน เชื่อว่าเป็นบาปและเป็นเหตุให้ไปเกิดในนรก ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕

จำนวนและร้อยละของเด็กนักเรียนที่มีต่อคติความเชื่อ..เรื่องสวรรค์

คติความเชื่อเรื่อง...สวรรค์	เชื่อมาก		เชื่อ		ไม่เชื่อ		ไม่เชื่อมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. การมาเกิดของท้าวสินไช เชื่อว่าเป็นการมาเกิดของผู้มีบุญและมาจากสวรรค์อีกด้วย	๒๐	๓๐.๘	๔๒	๖๔.๖	๒	๓.๑	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐
๒. สวรรค์เป็นสถานที่อยู่ของผู้มีบุญไปเกิด	๓๔	๕๒.๓	๓๐	๔๖.๒	๐	๐	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐
๓. ตอนที่ชักกุมภกันท์ถูกฆ่าตาย แล้วนางสุมนหาผู้เป็นเมียขอให้ดวงวิญญาณของชักกุมภกันท์ไปเกิดบนสรวงสวรรค์ เชื่อว่าเป็นตอนที่สะท้อนเรื่องสวรรค์ได้เป็นอย่างดี	๑๓	๒๐.๐	๔๓	๖๖.๒	๘	๑๒.๓	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐
๔. ตอนที่ชักกุมภกันท์ถูกฆ่าตาย แล้วนางสุมนหาผู้เป็นเมียกล่าวว่าจักทำบุญอุทิศไปให้ เชื่อว่าเป็นตอนที่สะท้อนความเชื่อเรื่องสวรรค์ได้อย่างชัดเจน	๖	๙.๒	๔๖	๗๐.๘	๑๒	๑๘.๕	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐
๕. นิทานเรื่องสินไชตอนนางสุมนหาขอให้วิญญาณชักกุมภกันท์ขึ้นสู่สวรรค์ เชื่อว่าเป็นตอนที่บอกเล่าเรื่องสวรรค์ได้อย่างเหมาะสมที่สุด	๑๔	๒๑.๕	๔๕	๖๙.๒	๕	๗.๘	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐
๖. รายละเอียดที่กล่าวมาในข้อ ๑ – ๕ เชื่อว่าสะท้อนความเชื่อเรื่องสวรรค์ได้เป็นอย่างดี	๒๐	๓๐.๘	๓๖	๕๕.๔	๘	๑๒.๓	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๕ (ต่อ)

คติความเชื่อเรื่อง...สวรรค์	เชื่อมาก		เชื่อ		ไม่เชื่อ		ไม่เชื่อมาก		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๗. รายละเอียดที่กล่าวมาในข้อ ๑ – ๖ เชื่อว่าเป็นเหตุให้นักเรียนปรารถนา สวรรค์และทำดีเพื่อให้ไปเกิดบน สวรรค์มากขึ้น	๓๕	๕๓.๘	๒๒	๓๓.๘	๓	๑๐.๕	๑	๑.๕	๖๕	๑๐๐
รวมเฉลี่ย			๘๕.๒๒		๑๐.๗๘				๖๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ เมื่อนักเรียนได้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมความเชื่อเรื่องสวรรค์ พบว่า มีนักเรียนผู้เชื่อก็คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๒๒ และมีนักเรียนผู้ไม่เชื่อก็คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๗๘ และเมื่อจำแนกการประเมินเป็นรายข้อแล้ว พบว่า นิทานเรื่องสินไซตอนที่ยักษ์กุมภกัณฑ์ถูกฆ่าตาย แล้วนางสุมณฑาผู้เป็นเมียกล่าวว่า จักทำบุญอุทิศไปให้ เชื่อว่าเป็นตอนที่สะท้อนความเชื่อเรื่องสวรรค์ได้อย่างชัดเจน ตัวบ่งชี้ข้อที่ ๔ มีคะแนนรวมเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือตัวบ่งชี้ข้อที่ ๔ ได้แก่ ตอนนางสุมณฑาขอให้วิญญูณยักษ์กุมภกัณฑ์ขึ้นสู่สวรรค์ เชื่อว่าเป็นตอนที่บอกเล่าเรื่องสวรรค์ได้อย่างแยบยลที่สุด เชื่อว่าเป็นตอนที่สะท้อนเรื่องสวรรค์ได้เป็นอย่างดี และตัวบ่งชี้ข้อที่ ๓ ได้แก่ ตอนที่ยักษ์กุมภกัณฑ์ถูกฆ่าตาย แล้วนางสุมณฑาผู้เป็นเมียขอให้ดวงวิญญูณของยักษ์กุมภกัณฑ์ไปเกิดบนสรวงสวรรค์ เชื่อว่าเป็นตอนที่สะท้อนเรื่องสวรรค์ได้เป็นอย่างดี ตามลำดับ

จากตารางที่ ๔.๑-๔.๕ ที่แสดงการแปรผลแบบสอบถามของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม บุญ บาป นรก และสวรรค์ พบว่า

ก. เรียงตามประเด็นของแบบสอบถาม

ประเด็นของแบบสอบถาม	เชื่อ	ไม่เชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม	๘๖.๖๔	๑๓.๓๖	๖๓	๑๐๐
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องบุญ	๕๐.๐	๑๐.๐	๖๕	๑๐๐
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องบาป	๘๕.๑๔	๑๐.๘๖	๖๕	๑๐๐
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องนรก	๘๑.๘	๑๘.๒	๖๓	๑๐๐
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องสวรรค์	๘๕.๒๒	๑๐.๗๘	๖๕	๑๐๐

ข. เรียงตามผลของความเชื่อ จากมากไปหาน้อย

ประเด็นของแบบสอบถาม	เชื่อ	ไม่เชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องบุญ	๕๐.๐	๑๐.๐	๖๕	๑๐๐
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องสวรรค์	๘๕.๒๒	๑๐.๗๘	๖๕	๑๐๐
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องบาป	๘๕.๑๔	๑๐.๘๖	๖๕	๑๐๐
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องกรรมและผล ของกรรม	๘๖.๖๔	๑๓.๓๖	๖๓	๑๐๐
นักเรียนมีความเชื่อเรื่องนรก	๘๑.๘	๑๘.๒	๖๓	๑๐๐

เมื่อจำแนกการประเมินเป็นรายข้อแล้ว พบว่า นักเรียนมีความเชื่อเรื่องบุญมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐ รองลงมาได้แก่ความเชื่อเรื่องสวรรค์ คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๒๒ ส่วนข้อที่นักเรียนมีความเชื่อได้น้อยที่สุด ได้แก่ความเชื่อเรื่องนรก คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๘ หากพิจารณาจากตัวเลขที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยตีความได้ว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องบุญ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อและการพร่ำสอนกันมาปากต่อปากของผู้เฒ่าผู้แก่รุ่นเก๋าว่า “ฟังการเล่านิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัยแล้วได้บุญหรือการจาร (จารึก) เรื่องสังข์ศิลป์ชัยลงบนใบลานแล้วได้บุญ” เป็นต้น หรือข้อที่รองลงมาได้แก่ความเชื่อเรื่องสวรรค์ คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๒๒ ผู้วิจัยเห็นว่าความใกล้เคียงกับความเชื่อเรื่องบุญมาก และสามารถเป็นตัวชี้ให้เห็นว่า เด็กนักเรียนส่วนใหญ่มีความปรารถนาความสุขสบายมากกว่าความยากลำบาก หรือต้องการขึ้นสวรรค์ แต่ไม่กลัวการทำบาปหรือไม่กลัวการตกนรก (๘๑.๘ เป็นข้อที่ต่ำสุด) ซึ่งสื่อความได้ว่า นักเรียนส่วนใหญ่รักสุขเกลียดทุกข์และไม่กลัวการทำบาป ดังนั้นจึงสรุปความได้ว่านักเรียนส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อเรื่องบุญกุศล ปรารถนาสวรรค์ และมีความเชื่อในเรื่องนรกละน้อยกว่าความเชื่ออื่น ๆ